

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
PANEL
“ TÜRK KADINI VE FIRSAT EŞİTLİĞİ”

30.05.2003

14:00

PANEL

SUNUCU- Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi tarafından düzenlenen “Türk Kadını ve Fırsat Eşitliği” konulu panele hoş geldiniz.

Açılış konuşmalarını yapmak üzere Başkent Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Prof. Dr. Enver Hasanoğlu’nu davet ediyorum.

Prof. Dr. Enver HASANOĞLU (Başkent Üniversitesi Strateji Araştırmalar Merkezi Başkanı)- Sayın Rektör Vekili, sayın milletvekilleri, sayın komutanım, değerli meslektaşlarım, sevgili konuklar; böyle yağmurlu bir günde hanımı bol bir toplantıya hoş geldiniz.

Bugün bu panel çerçevesinde ele alacağımız konu, Meclisimizin gündeminde olan ve Avrupa Birliğiyle ilişkilerimizi hedefleyen uyum çalışmalarının da bir bölümünü oluşturan fırsat eşitliğidir. Türkiye de, Avrupa Birliğine girmek için bir koşul olarak eşit fırsatlar alanındaki müktesebatı kabul etmek zorundadır. Bu fıkra söyledikten sonra, genel olarak insanların, özel olarak da hanımların karşı karşıya bulunduğu sorunlar göz önüne alındığında, herkes artık eski anlayışın değiştiğini ve gelecek kuşaklara hesap vermekle yükümlü olduğunu kabul etmektedir.

Yeni dünya düzeninde yeni bir değerler sistemine bağlılık, haklar ve sorumluluklar arasında eşitlik çerçevesinde sürdürülebilecektir. Vatandaşların her alanda eşit koşullar altında eşit muameleye tabi olmaları, çağdaş demokrasilerin önemli koşullarından biridir. Bugün en gelişmiş demokrasilerde dahi, kadınlar çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Hâlâ kadının eğitim, çalışma hayatı, sosyal güvenliği, yoksulluğu, şiddet ve göçler nedeniyle tek başına çocuğunun bakımını yüklenmesi ve tüm bunların gelecek nesilleri oluşturacak çocuklarına da yansıyan tüm olumsuzları devam etmektedir.

Elbette ki, değişim zaman gerektiren evrensel bir süreçtir. Ancak, unutulmaması gerekir ki, kadınları erkekleriyle eşit haklara sahip olmayan bir toplumun erkekleri de özgür olamaz. Ulu Önder Atatürk’ün bir söylevinde dediği gibi, “mümkün müdür ki, bir toplumun yarısı topraklara zincirlerle bağlı kaldıkça, diğer yarısı semalara yükselsin”

Demokratik hukuk devleti, insan haklarına gösterilen saygının temelinde, eğitimde, sağlıkta, ekonomik ve sosyal yaşamda erkek ve kadın arasındaki eşitliği hedeflemektedir. Eşitsin demekle eşit olunmadığı bugün apaçık ortadadır. Kâğıt üzerindeki eşitliği, gerçek hayatta sağlamak için diğer bir deyişle, yaşam yarışına eşit noktadan başlanması için fırsat eşitliğinin sağlanması çok önemlidir. Konular ne kadar eşitlikçi olursa olsun, kadın-erkek eşitliği konusunda yerleşik anlayış değişmediği sürece, uygulamaları adil ve gerçekçi olamaz. Bu da, ancak eğitimle olacaktır.

Bugün Avrupa Birliği uyum çerçevesinde önemli bir başlık olan fırsat eşitliğini, Türk kadını açısından yasal boyutu, toplumdaki ve siyasetteki yeriyle gündeme getirmek ve sonuçlarını, karar alıcılarla paylaşmak amacındayız.

Bu düşüncelerle panelist hocalarımıza, siz değerli katılımcılara, Stratejik Araştırmalar Merkezinin Yönetim Kuruluna ve değerli Genel Sekreterimiz Sayın Ayfer Yılmaz'a teşekkür eder, panelin başarılı geçmesini diler, hepinize saygılar sunarım. (Alkışlar)

SUNUCU- Değerli konuklar; şimdi de konuşmalarını yapmak üzere, Başkent Üniversitesi Rektör Vekilimiz Prof. Dr. Nevzat Bilgili hocamızı davet ediyorum.

Prof. Dr. Nevzat BİLGİN (Başkent Üniversitesi Rektör Yardımcısı)-

Hoş geldiniz.

Ben öncelikle Sayın Rektörümüz Prof. Dr. Mehmet Haberal'ın en iyi dileklerini iletmek istiyorum. Kendisinin şu anda şurada benim yerimde bu konuşmayı yapacakken, acil bir durum nedeniyle benim en azından size bir "hoş geldiniz" mesajını iletmemi istediler, yoksa bir konuşma hazırlamış falan değilim.

Yalnız öncelikle burada panelin tartışma konuları içerisinde, tartışılacak konu değil de, bu konunun çeşitli boyutları ile tekrar güncelleştirilip, özellikle Avrupa Birliği konusundaki çeşitli çalışmalar içerisinde önemli bir yeri olduğu da, biraz evvel Sayın Hasanoğlu tarafından burada belirtildi. Biz, Avrupa Birliğinin kapısında bulunduğumuz şu günlerde, bu "müktesebat çalışmaları" dediğimiz çalışmalar

içerisinde değil, bunun dışında da keşke bu fırsat eşitliğini gündeme getirseydik. Ne yapalım ki, Cumhuriyetin ilanına kadar geçen dönemde bu konuda belli dönemlerde, İstiklal Savaşında veyahut da daha önceki yıllarda atalarımızın çeşitli dönemlerdeki kurumsal yapıları içerisinde kadın belli bir yere gelmiş, hatta bu zaman zaman da birer örnek gibi gösterilmiştir, ama bunlar ne yazık ki, birer örnekten ibaret kalmıştır. Hatta daha sonra bunların heykel, resim veya çeşitli şekillerde daha da simgeleştirilip sembolleştirilmiştir, ama iş burada bitmiyor galiba ve bitmemiştir de. Atatürk'ün Bursa konuşması ki, bu belki elinizde olan Sayın Rektörümüzün konuşmasının içerisinde bu metinler daha ayrıntılı bir şekilde yazılmış. Ben de tabii okuyunca dikkat ettim. Gerçekten Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, kadının toplumdaki yeri değil, sosyal yaşantıdaki yeri, hukuki yeri bile Cumhuriyetimizin ilanına kadar pek de fırsat eşitliği yaratacak cinsten olmamıştır.

1926 Türk Medeni Kanunu ki, ben onu buradan kopya çektim, her ne kadar Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyetin hiç değilse çağdaş bazı kurumlarını örnek aldığımız Batı ülkelerinin benzer yasalarında birtakım hukuksal ya da yasal haklar kadın için orada ortaya konulmuş. Konulmuş da, tabii bu da yetmemiş, çünkü Ulu Önder Atatürk'ün artık her şeyi kendisine borçluyuz da, "siz bunları alın, bunla yetinin, bu size 100 sene yeter" de dememiş, "bu bir başlangıç, ben size bu kapıyı açtım, ondan sonra da asrın medeniyet düzeyine ulaşacak şekilde gelişmenizi gösterirken, bunları da geliştir" demek istemiş. Ama biz bu mesajı uzun zaman anlamamışız ve Cumhuriyet döneminin sağlık alanında olsun, eğitim alanında olsun ve Medeni Kanunla ilgili yasalarda olsun bütün şeylere ben baktım, aşağı yukarı Cumhuriyetin ilk 7 ila 10 yılı içerisinde olmuş. Hâlâ geçerli olan birçok yasalarımız, en genci diyelim, 1935 ya da 1937 doğumlu, neredeyse benimle yaşıt. Ondan sonra da bunlar üzerinde pek fazla değişiklik olmamış. Ama biliyoruz ki, hiç değilse Medeni Kanunun bugünkü toplumsal yaşamımıza uygun biçimde bir değişikliğe uğrayıp, bazı haklar hiç değilse yasa önünde eşit bir duruma getirilmiş. Ama kadınlarımız ne kadar memnun; bilmiyorum.

Bunun da ötesinde, bugün biraz daha değişik bir konu var. Sadece yasal ve hukuksal haklar değil, aynı zamanda Avrupa Topluluğu müktesebatında ki, tekrarlamaya gerek yok. "Müktesebat" dediğimiz, yani kendinde mevcut olan bazı

mevzuatın düzenlenerek, Avrupa Birliğinin müktesebatına, o yasa ve mevzuatlara uydurulması ve birçok aday ülkeler bu konuda çalışmalarını sürdürüyorlar. Burada en önemli şey, tabii fırsat eşitliği. Ülkemizde fırsat eşitliği yok mu? Vallahi, var gibi gözüküyor da, uygulamada belki böyle değil. Medeni Kanunun sağladığı yasal ve hukuksal haklar farklı, ben öyle görüyorum. Ama bir de Avrupa Birliğinin olmazsa olmaz dediği birtakım şeyler var ki, bunlar ekonomik ve sosyal yaşamsal hayat içerisindeki fırsat eşitliğidir. Bu fırsat eşitliğinin sağlanmasıyla birlikte, elbette ki sosyal adalet ve ekonomik büyümenin de bir motoru olacaktır.

Bu konuda ayrıntılı bilgiler, ben eminim sayın panel üyeleri burada verilecektir. Ben bu toplantının ve panelin başarılı geçmesi dileğiyle hepinize saygılarımı sunuyorum. (Alkışlar)

SUNUCU- Değerli konuklar; “Türk Kadını ve Fırsat Eşitliği” konulu panelimizi yönetmek üzere, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanımız Prof. Dr. Turgut Akıntürk hocamızı davet ediyorum.

Panelistlerimizi davet etmek istiyorum: Başkent Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü Başkanı Prof. Dr. Ahmet Mumcu; Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Serpil Üşür; Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ülker Gürkan.

Prof. Dr. Turgut AKINTÜRK (OTURUM BAŞKANI)- Sayın konuklar; ben panelin esas adını “kadın-erkek eşitliği” diye yorumluyorum.

Bu konuda üç değerli bilim adamı arkadaşımız, meslektaşımız size gerekli bilgileri verecekler, görüşlerini söyleyecekler. Ama ben öyle zannediyorum ki, bu konuda en aktüel kanun yeni yayınlanmış olan Türk Medeni Kanunudur. Öyle zannediyorum ki, hanımlar “bu Türk Medeni Kanunu bize nasıl fırsat tanıdı?”, erkekler ise, “bu fırsatı tanıırken bizim elimizden neleri aldı?” diye öğrenmek istiyorlar. Kanun yeni ve bu kanunun 7 senelik çalışmasında bendeniz de katıldım, o hazırlayan komisyonun başkanlığını yaptım. O itibarla Medeni Kanunun getirdiği ve götürdüklerindeki sorumluluğu ben, 35 kişilik komisyon adına kabul ediyorum, üzerime alıyorum.

Fırsat eşitliği sadece Medeni Kanun açısından değil, siyasal alanda, iş alanında, her alanda, ama hemen baştan söyleyeyim ki: Bizim Türk kadını bu bakımdan Avrupalılara oranla şanslıdır, çünkü siyaset alanında mesela İsviçreli kadınlardan çok daha önce Atatürk, bu imkânı Türk kadınına tanımıştır. Dolayısıyla, şimdi arkadaşlarımız hep söyleyecekler, herhalde Sayın Mumcu arkadaşımız Osmanlı İmparatorluğundan getirecek. Hakikaten fırsat eşitliği var. Bugün Yargıtay Başkanından tutun, Danıştay Başkanından tutun, kadınların bu mevkie gelmemesi söz konusu değil, Anayasa Mahkemesi Başkanı, Cumhurbaşkanı olabiliyor, nitekim Başbakan oldu. Onun için arkadaşlarımız herhalde bunları daha etraflı söyleyecekler, ama ben Medeni Kanun açısından neler getirilip, götürüldüğünü daha sonra, arkadaşlarımız konuştuktan sonra bir nebze bahsetmek istiyorum.

İlk sözü Sayın Ülker Hanıma veriyorum; buyurun.

Prof. Dr. Ülker GÜRKAN (Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi)- Sayın konuklar; bir panelde çok uzun boylu konuşup detaya girmek mümkün değil, zaten çok da sıkıcı olur. Onun için genel olarak, “acaba ‘fırsat eşitliği’ deyince ne anlıyoruz ve ülkemizde bu ne derece gerçekleşiyor?” ona bakalım.

1980’lerde Avrupa Konseyi bir kararında şöyle diyor: Bunu Avrupa Konseyi üyeleri için söylüyor. “Devlet müdahale etmedikçe, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması mümkün değildir.” Görülüyor ki, Batı toplumlarında kadın-erkek eşitliği bir devlet politikası olarak alınıyor ve bugün Avrupa Birliğinde halen devam ediyor.

Ülkemizde ise, ciddi anlamda fırsat eşitliği politikaları Cumhuriyet döneminde Atatürk’le başlamaktadır, çünkü 1922 ve 1934 yılları arasında yapılan devrimlerle ki, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması son derece önemlidir. Sonra kadını vatandaş statüsüne eriştiren Medeni Kanun ve daha sonra siyasal hakların tanınması son derece önemlidir. 1935’te kadınlar da seçimle Meclise girmeye başlayınca zannedildi ki, Türkiye’de her şey bitti. Oysa tam tersine yeni başlaması gerekiyordu ve o dönemde kadına fırsat eşitliği tanınırken, kadın-erkek de bu zihniyetle gerçekleştiriliyor.

Çok küçük bir örnek vereceğim: Bugün Hacettepe Üniversitesinde profesör olan bir hanım köylüdür, köyde okumaktadır ve erkek köy enstitüleri yanında, ilk defa kız köy enstitüleri açılmaya başlar. Köyünden bir delikanlı kayıt olmak ister, “köyünden bir kız getir, buraya kaydettir, seni kaydedelim” derler. Böylece o köylü kızcağız gider köy enstitüsünü bitirir, imtihanlarını verir, liseyi bitirir ve bugün bir profesör olur. Görüyorsunuz, o dönemdeki bir eğitimcinin kafasındaki idealist düşüncenin somutlaştırılmasına. Bir de bugün bakın, çok basit, 19 Mayıs yarışları nedeniyle Samsun’da birinci olan kız öğrencilere 500 milyon verildi, erkek öğrenciye ise 1 milyar verildi; işin garipliğine bakın. Zannediyorum ki, böyle bir kişi Atatürk döneminde, Cumhuriyetin ilk yıllarında ne işbaşına gelebilirdi, işbaşına tesadüfen gelmiş ise de, tutunamazdı, ama Türkiye’de tutunda maalesef.

Bütün dünya, özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra hızla kadın-erkek eşitliği sorununa eğildi ve politikalar üretmeye başladı. Yalnız, kadınların mücadelesi olmaktan çıkarıldı. Ama ülkemizde maalesef, 1935’lerden sonra, hadi savaş girdi, ondan sonra bu iş tamamen unutuldu. Ama 1975 Kadın Yılı geldi, her 10 yılda bir kadın konferansları toplanmaya başladı ve bizim devlet büyüklerimiz de kerhen buraya birilerini yolladılar ve birtakım belgeleri, birtakım sakıncalı gördükleri hükümleri rezerve ederek kabul ettiler, imzaladılar. Ama gerçekte hiçbir şey yapılmadı. Bu arada Türkiye’de kadın hareketi güçlendi ve kadınlar da dayatmaya başladılar. Özellikle Medeni Kanunda ailede kadın-erkek eşitliğini bozan hükümler üzerinde ısrarla durdular ve birçokları -ben de bunlardan birisiyim, bu nedenle adıma rahatça kullanabilirim- özellikle kadının ekonomik eşitsizliğinin onun fiili eşitsizliğine sebep olduğunu görenlerden olduğum için, mal rejimlerinin değiştirilmesi konusunda birçok meslektaşım ve arkadaşım ile birlikte mücadele etmeye başladık. Bu fikir gençler tarafından benimsenince, hızla yayılmaya başladı ve 1980’lerden sonra çok büyük bir boyut kazanarak, hakikaten devlet üzerinde, devlet büyükleri üzerinde baskı yapmaya başladı.

Bu arada “SEDAV” adı verilen, kadına yönelik her türlü ayrımcılığın imzası da kabul edildikten sonra, artık hükümetin yapacağı bir şey yoktu. Ayak oyunları, birtakım görüşlere sahip insanlar tarafından yapılıyordu, ama netice itibariyle Medeni Kanundaki değişikliklerin yapılması zorunlu oldu, çünkü kadınlar yavaş yavaş

başlamışlardı, “bu olmazsa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine kadar gideriz, bütün dünyaya Türkiye’deki durumu anlatır, bunu yapmayanların ne kadar ikiyüzlü olduğunu söyleriz” diye ve “bu devletin namusudur, devlet verdiği sözü tutmalıdır” dedik.

Medeni hukuk alanında Medeni Kanun hakikaten bir anıttır ve aile birliğinde yapılan değişikliklerle yasal bakımdan kadın-erkek eşitliği Türkiye’deki bugün sağlanmış durumdadır. Ama henüz mal rejimleri bakımından ne olacağı hakkında bir fikrim yok. Herhalde bir iki sene beklememiz lazım, çünkü acaba erkekler, bu yeni yasal mal rejimine karşı ne türlü yollar bulacaklar veya mal rejimi anlaşmaları yapılacak mı, yapılmayacak mı? Henüz ortada bir şey yok, bekleyeceğiz, göreceğiz, birkaç sene beklememiz gerekiyor. Fakat iş bununla bitmiyor; bütün dünya dediğim gibi, örgütlerini kurdu, meclislerde komisyonlar kurarak kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirmeye çalışırken, tabii kadınlar da boş durmuyordu yeni kavramlar ortaya atıldı ve bunlardan en önemlisi fırsat eşitliğiydi. Kanunları, hükümleri getirin koyun, tamam yasal eşitlik oluyor ve yasal eşitlik önemli, çünkü kullanmasını bilen insan için, kadın için büyük bir kapı, ama herkes o kapıdan geçemiyor, kapıya giden yolu bulamıyor. Mesele, orada karşımıza çıkıyor ve işte orada diyoruz ki, fırsat eşitliği lazım, yani bu fırsat eşitliği, özellikle fiili fırsat eşitliğine dönüştürülmelidir. Ne yapılmalı? Bu imkânlardan yoksun olan insanların ki, burada söz konusu olan konumuz itibariyle kadınlar oluyor. Kadınları bu kapıyı geçecek, bu kapıyı kullanacak hale nasıl getiririz? Devlet maalesef, bu konuda Medeni Kanunu kabul ettikten sonra henüz herhangi bir şey yapmış değil, ama Avrupa sürekli ilerliyor, bunu son derece ileri gittiği toplumlarda komisyonlar kuruluyor, meclislerdedir. Bizde bir kere kuruldu, ama maalesef, birtakım isimler var, gerisi gelmedi, bitti. 1990’da Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü kuruldu. Hâlâ bunun personel yasası çıkmış değil, onun için pek bir işe yaramıyor. Ama iyi bir bakan çıktığı zaman, hakikaten bazı sonuçlar alınıyor. Mesela, Ailenin Korunmasına İlişkin Kanunda olduğu gibi. Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kadın-Erkek Eşitliği İzleme Komitesi kuruldu, ama sadece bir küçük kitapçık çıkarabildi, gerisi gelmedi. Demek ki, burada iş gene aklı başındaki erkeklere ve kadınlara düşüyor, çünkü bir toplumda kadın-erkek insan olması bakımından eşittir ve aklı başındaki her insan adaletin ve özellikle biz hukukçular hukuk devleti olan bir devlette, kadın-erkek eşitliğine gerçekten inanan insanlarız ve kadın-erkek

eşitliği, bugün “ben bir hukuk devletiyim” diyen toplumda hem yasal bakımdan, hem de fiili bakımdan toplumsal yaşam gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Ama bizde maalesef, henüz bu alanda yeterli çalışma yok. Aksine “bunlar modernlik işaretleridir” deyip, yine ipe sapa gelmez tedbirlerle “biz bu işi yürütüyoruz” diyenler var. Bu hususta da son derece dikkatli lazım.

Cinsiyetler arası eşitsizlik söz konusu olunca, bunun kökeninde ekonomik, siyasal, ideolojik, kültürel çok çeşitli nedenler yatmaktadır. Fırsat eşitliğini, fiili fırsat eşitliği haline getirmek için, bunlardan kurtulmak lazım. Daha 18. Yüzyılda Montesquieu diyor ki, “dış koşullar, toplumsal ve doğal koşullar insanların hukuku üzerinde, kanunlar üzerinde etkilidir. Kanun koyucu mutlaka bakar, fakat akıllı bir kanun koyucu, bunların insanlar üzerindeki kötü tesirlerini giderici tedbirler almalıdır” Bu nedenle bugün toplumumuzda bizim devlet politikalarından beklediğimiz, bu fırsat eşitliğini, fiili fırsat eşitliğini gerçekleştirilmesi lazımdır.

Kadının toplumsal statüsü, Türkiye’de maalesef hâlâ düşük, hâlâ ataerkil bir aile ve toplumsal düzen içindeyiz. Tespit ettiklerimi sizinle kısaca paylaşayım. Mesela, aile içinde kız çocuk-erkek çocuk ayırdı, özellikle kırsal kesimde hâlâ çok yaygın bir şekilde sürdürülmektedir. 6-7 yaşına gelince haremlik, selamlık başlamaktadır. Hele son zamanlarda Osmanlıda görmediğimiz tipte “ağaç yaşken eğilir” deyip, 4-5 yaşındaki kız çocukların kafaları örtülmektedir. 6 yaşındaki oğlan ablalarına ağabeylik taslamaktadır, erkek sofrasında oturmaktadır ve eğitim olanaklarından onlar yararlanmaktadır. Hani eğitim herkes için parasız ve zorunludur. Maalesef, hâlâ kız çocuklar okula gönderilmemektedir. Gönderilenlerin çoğu ilkokul bitmeden evlendirilmekte veya ev işleri için eve alınmaktadır. Yeterli cezai yaptırım var, ama uygulayan, takip eden yok.

Kız çocukları en korkunç konulardan biri, çocuk yaşta evlendirilmekteler. Medeni Kanunumuz evlenme sınırlarını getirmiş. 18, istisnai hallerde 17-16, ama televizyonları açıyorsunuz, 12-13 yaşındaki telli duvaklı gelinler alkışlar içinde İstanbul’a balayına getirilmiş. İkinci kez başlık uğruna satılmak istemeyen kadınlar, bırakın çocukları, evlerinden kaçıyor, karakollara sığınıyor, ağabeylerinin, amcalarının, babalarının şefkatli kollarına terk ediliyorlar. Çoğu başlık parası uğruna satılıyor. Oysa biz esareti önlemeye yönelik uluslararası sözleşmeyi imzalamış olan

bir devletiz. Devletin bunlarla mücadelesini ben görmüyorum. Maşallah özel televizyonlar da bunu körüklüyor, “İsa’yla, Musa’nın aşkları dillere destan, neden evlenmelerine izin verilmiyor?” diye. Medeni Kanunumuz tek eşli evliliği getirmiş koymuş, ama biz bugün imam nikâhlı eşten söz ediyoruz. Hayır, imam nikâhlı metres vardır, eş yoktur, çünkü modern bir toplumda kanunların dediğine uymak gerekmektedir. Bunu imamlı nikâhlı eş değil, metres olarak belirsek, belki biraz utanan kişiler olur ve hiç olmazsa gizleme lüzumunu hisseder.

Tabii, bu alanda söylenecek çok şeyler var. Eğitimde kaynaklar erkek çocuğa genellikle akıtılmaktadır. Çalışma yaşamında hâlâ gerekli değişiklikler yapılmamıştır, kadına az ücret ödenmektedir. Kadın istediği alanlarda kolay kolay çalışmamaktadır. Erkeklerle gösterilen birçok iyi niyet ondan esirgenmektedir. Mesela, doğum sonrası gerçekçi bir izin veya işe yeniden alışma, yenilikleri öğrenme, iş ücret garantisi, esnek çalışma saatleri vesaire bunlar henüz yok. Fırsat eşitliği için bunların da gerçekleştirilmesi lazım. Erkek için askerlik neyse, kadın için doğum da aynı şeydir. Kadın doğurmazsa nüfus ne olur, onu bir düşünmek lazım.

Kadın siyasal yaşama zaten edilgin bir biçimde katılmaktadır. Fakat asıl önemli olan devletin gerçekleştirilmesi gerekli olan hususları gerçekleştirecek ulusal mekanizmalar yeterince sağlanmamıştır.

Ayrıca hukuk uygulamalarına baktığımız zaman da, üzüntüyle belirtmem gerekiyor ki, kendi meslektaşlarımdan birçok kararları beni ürpertiyor. Medeni Kanunumuz aile hukukunda modernleşti, hakikaten yasal bakımdan kadın erkek eşitlendi. Fakat, acaba hükümleri uygulanırken neler çıkacak? Yakın zamanlarda hâkimlerde büyük bir zihniyet değişikliği var. Yargıtay yakın zamana kadar son derece mükemmel bir şekilde Medeni Kanunu uyguluyor; bazen Medeni Kanunun lâfına rağmen, çağın gereklerine uygun kararlar vererek, Medeni Kanunu canlı ve ayakta tutuyordu. Ama bazı mahkemelerin vermiş olduğu kararlar son derece korkunç. Birkaçını size okumak istiyorum: Mesela, Ankara yöresinde Çankırı Asliye Mahkemesi 1985 yılında, kocası tarafından dövülüp sabit olduğu halde kadının, şahsiyet hakları ağır ihlale kalmıştır, ama açtığı boşanma davasını evlilik birliğinin sürmesinin çocuklarının menfaatine daha uygun düşeceği görüşünden hareketle ve

“karının sırtını sopasız, karnını sıpasız bırakmak” halk değimine de değinerek, hâkim reddetmiştir.

Mesela, koca karısını zina yaptığı gerekçesiyle ceza mahkemesine veriyor. Ceza mahkemesi, “bu bir düzmedir, ortada zina diye bir suç yoktur” diyor. Ceza mahkemesinin kararı tam güvenilecek bir kanıttır, adam bu sefer kalkıp zina nedeniyle asliye mahkemesinde boşanma davası açıyor. Hâkim kendince sebepler buluyor ve zinaya hükmediyor, “tamam, zina işlenmiştir ve boşanmaya hükmetmek lazım” diyor. Tabii, bunlar Yargıtay tarafından bozulmuştur, ama bunlar bir zihniyettir.

Gene biliyorsunuz Urfa’da... Artık tabii, içimizde “Şanlıurfa” demek gelmiyor, “kanlıurfa” diyoruz. Ataerkil yapıdan da daha korkunç bir şekilde kızı zorla amca oğluyla evlendiriyorlar ve kız sevgilisine kaçıyor. Bunun üzerine amca, baba ve koca bir araya gelip, kızı boğup Fırat Nehri’ne atıyorlar. Kız tesadüfen yüzme bilip kurtuluyor ve duruşmadaki iyi hallerinden dolayı da, 8 ay da içeride olduklarından dolayı, zaten ortada da ağırlaştırıcı bir neden olduğu için çok basit bir şekilde adamlar serbest bırakılıyorlar. Bütün bunlara karşı çıkmak lazım. Bunlar dediğim gibi, hepimize düşer, insan olan herkese düşer, fakat en başta devletin mücadelesi etmesi gereken hususlardır.

Bu konuda vatandaşın, sivil hareketin de çok büyük önemi var. Bu konuda devletten daha önce harekete başlayan genç avukat hanımlar var. Eskiden o yörelerde bu şekilde davalarda öne çıkmak, kadınlar için bir şey yapmak son derece tehlikeydi, ama artık yavaş yavaş kadınlar için kurulan komisyonlar, bu tür kadınlara karşı gereken yardımları yapmak üzere hazırlanıyorlar. İftiharla yetiştirdiğim birkaç kadın öğrencim bana bazı durumları rapor ediyorlar. Maalesef, bu aileyi korumaya yönelik kanun, evde şiddet uygulanırsa, artık kadının veya çocukların kendileri için şikâyetçi olmasına neden olmadan, adli makamlara veya önce polise müracaatla iş mahkemeye intikal ettiriliyor ve koca evden uzaklaştırılıyor, gerekirse hapisle cezalandırılıyor. Maraş’ın bir kazasında benim yetiştirdiğim bir hâkim böyle bir olaya şahit oluyor, kadın alıyor, dayak yemiş, bütün vücudu mosmor. “Ne oldu?” diyor, “dayak yedim, geldim, savcı bey beni dinlemedi” diyor. Kalkıp savcı beye kendisi gidiyor, “ne yapıyorsunuz siz?” diyor, savcı “canım, kocasıyla barışsın kocasıyla” diyor. “Ama kadın devamlı dayak yiyor” diyor, “canım, buralarda âdettir” diyor. “Yahu,

kanun var” diyor, “benim o kanundan haberim yok” diyor. Bu savcıyı da işten atmak lazım. Özellikle biz uğraştık, “bu kanun muhakkak suretle en ücra yerlerdeki karakollara, savcılara ve hâkimlere gitmesi lazım” diye, Kadından Sorumlu Devlet Bakanı İçişleri Bakanlığıyla, Adalet Bakanlığıyla ilişki kurulmasını isteyerek ve bu yapıldı ve inkâr etti. Tek umudum bu kişilerin benim öğrencim olmaması. Birkaç kere de benim öğrencilerim çok eleştirilmişler ve onlara sormuşlar, “siz hangi okuldansınız?” diye. Ankara dışındaki okulların adını verince, “biz Ankara Üniversite Hukuk Fakültesinin öğrencileriyiz, biz böyle işlere gelmeyiz” demişler. Umarım, yakın bir gelecekte Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinden yetişenler de aynı şekilde davranış için gideceklerdir.

Ben sözlerimi fazla uzatmıyorum, yalnız bir söz var, hakikaten çok önemli, bunu söyleyeceğim: Bir feminist kadın yazarındır; “eşit haklar esas gövdesi çok derinlerde olan bir buzdağının önemli uç kısmıdır. Yalnızca uç kısım olması, hem eşitlik kavramının sınırlılığının bir yansıması, hem de kadınların baskı altında tutulması sorununun ne denli ve temelli olduğunun göstergesidir.” Hakikaten son derece derin ataerkillikte yaşıyor.

Bir de, benim bir tespitim var: Vaktiyle tanrılar ana tanrıçayken son derece şefkatli halimselim bir tanrı imajı vardı ve evladı olan kadını erkeği kucaklardı. Tanrılar erkekleşmeye başladıktan sonra, ataerkilliğin tohumları atıldı ve maalesef bugüne kadar geldi. Artık onu kaldırmanın, bir yerinden tutup uzaklaştırmanın zamanı geldiğine inanıyorum. İnşallah, Avrupa Birliğine uyum yasaları arasında bunlar da gerçekleşir ve devlet de gerekli tedbirleri alır.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Efendim, Sayın Gürkan’ın bu doyurucu ve renkli açıklamaları için teşekkür ediyorum.

Fırsat eşitliğini sağlamak üzere bir erkek arkadaşına söz vermek gerekiyor idi, ama ben bir hanım arkadaşına vereceğim. Bakın, zaten burada da fırsat eşitliği var, ikiye ikiye yani. Buyurun.

Prof. Dr. Serpil ÜŞÜR (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi)- Hepiniz hoş geldiniz. Bu toplantıyı düzenlediği için özellikle teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Ben biraz hem hukuk dışı, hem de Başkent Üniversitesinin dışından geliyorum, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden geliyorum, ama çok yabancı sayılmaz. Bizim geleneğimizdir, biz özellikle Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak tersten soru sorarak düşünmeye başlarız. Ben şu soruyu sorarak konuşmaya başlamak istiyorum: Gerçekten eşitliği bu kadar önem veriyorduk da, 100 yıldır bu konuda uğraşyoruz, neden hâlâ bu noktadayız? Sorun bu kadar bizim dışımızda mı? Henüz modernleşememişler, henüz kentleşememişler, henüz gelişememişlerin sorunu mu, yoksa dönüp biraz da kendimize bakmamız gerekir mi? Yani Türkiye'nin modern kentli, eğitim görmüş, profesyonel, insan haklarına inanan, eşitliğe inanan toplumsal kesimlerinin kendine dönüp bakması ile açılacak yeni bir yol yok mu? Ben bu soruyu sorarak başlamak istedim.

Tarihe bakıyoruz, 19. Yüzyılın ikinci yarısının, kadınların bütün dünyada oy hakkı mücadelesiyle geçtiğini görüyoruz. Süfrajat Hareketi, dünyanın en radikal hareketlerinden biri, bugün hani radikal siyasi hareketlerin keşfettiğini, yaptığını düşündüğümüz, hani böyle bombalamalar, Molotof kokteylleri, kendilerini oraya buraya zincirlemelerin, bunlar kadınların keşfi şeyler; Süfrajat Hareketinin, 1880'ler, 1890'lar, 1905'ler... Gerçekten de kadınlar dünyada çok uzun süredir eşitlik için uğraşıyorlar. Ama siyasi eşitlikle ilgili birtakım temel tartışma alanları var. Oy hakkı ile seçilme hakkını bir kere birbirinden ayırmak gerekiyor. Kadınlar oy hakkını aşağı yukarı bütün dünyada yüzyılın başında alıyorlar, yüzyılın ilk çeyreğinde alıyorlar. Fakat, 20. Yüzyılın son çeyreğine geldiğimizde, yapılan bilançoda durum çok trajik. 1970'lerden, özellikle 1980'lerden dünyada özellikle kuzey ülkelerden başlayarak çok ciddi reform hareketi başlıyor. Ama kadın-erkek eşitliğinin şampiyonlarının sadece kuzey ülkeleri olduğunu sanmayın, Afrika ülkeleri, Güney Afrika Cumhuriyeti, Uganda, Zambiya, Hindistan, Latin Amerika ülkeleri, örneğin Arjantin anayasasına koydu. Örneğin, Uganda kadın-erkek eşitliği konusundaki ilkeleri anayasasına koydu. Dünyada 20. Yüzyılın son çeyreğinde yeni bir dalga, yeni bir siyasi dalga, yeni bir

özgürlük dalgası, eşitlik dalgası başladı. Türkiye henüz bundan etkilenmiş değil, yavaş yavaş geliyor ya da çok problemlili geliyor.

Buna geçmeden önce, sizi bir iki kavram üzerinde tekrar düşünmeye çağırarak isterim. Bunlardan birincisi, eşitlik kavramı. İkinci ise, temsil kavramıdır. Eşitlik kavramını biz anayasamıza koyuyoruz, okullarımızda okutuyoruz, her yerde söylüyoruz. Acaba bu eşitlik kavramı, kadınların erkeklerle eşit olmasına neden yetmiyor, problem nerede? Bir problem var ve biz büyük bir olasılıkla görmüyoruz. Onu görmemiz lazım ki, bizim anayasamızda eşitlik kavramı gayet iyi tanımlanmış durumda, yani bir eşitlik tanımı var ve "otorite, karar verici, ayırım gözetemez" diyor. Eşitliğin temel tanımı bu, ayırım gözetmemek. Bir fırsatın, bir şansın, bir olanağın sosyal dağılımında ayırım gözetemezsiniz, eşitliğin temel dokusu budur. Bizim yasalarımız bunu sağlıyor. Kadınlar neden o zaman eğitim, istihdam, sosyal mobilizasyon vesaire gibi toplumsal kaynaklara ulaşımında eşit pozisyonda olamıyorlar, bu neden yetmiyor? Literatürde çok tartışmalı bir şey, ama şunu söyleyeceğim, yan üzerinde uzlaşılacak konu şu: 20. Yüzyılın sonundaki bir eşitlik kavramı, sadece aynılık üzerine, ayırım yapmamak üzere dayanamaz, bu yetmez. Bu niye yetmiyor, kimler için yetmiyor? Bu eşitlik tanımı, farklılıklarını, dezavantajlarını, toplumun görmediği toplumsal kesimleri algılamıyor. Niye? Çünkü, eşitlik kavramının varsaydığı bir insan yaşamı, bir insan tanımı var. Kadınlar bu tanımın biraz dışında kalıyorlar. Bu fark nedir? O zaman bunun üzerine düşünmek lazım. Eşitlik kavramının algılamadığı yaşam alanı, algılamadığı yaşam biçimi, tür, özellikle nedir ki, destekleyemiyor? Bu tür bir eşitlik kavramı kadınları destekleyemiyor, onlar için bir güç oluşturma, bir güçlenme alanı sağlamıyor. Algılamadığı galiba şu: Kadınlar ve erkekler farklı sosyal dünyalarda yaşıyorlar. Bu genetik, biyolojik bir şey değil, bir toplumsal oluşum, yani toplumda farklı emek türleri oluşturuyorlar, farklı yaşam alanları var. Kadınlar daha çok ev odaklı, semt, mahalle ve benzeri sosyal, kültürel faaliyetlerle uğraşıyorlar. Erkekler daha ekonomik, siyasi ya da finansal faaliyetlerle uğraşıyorlar.

Daha da önemlisi, onları kuşatan ahlaki normlar farklı; iki cins için doğrularımız ve yanlışlarımız farklı. Ahlaki kodlara baktığımızda, "namus" denilen kodlar, sistematize edilen şeyler, gayet asimetrik cinsiyet konumları algılar. Hepiniz çok iyi biliyorsunuz, hele hukukçuların tersine böyle bir şey konuşmamak lazım, ama ahlaki

normlarımız asimetrik, yasalar da bunu böyle kabul ediyor. “Namus cinayeti” dediğimiz şey mesela, bu asimetrik koddan doğan bir şeydir. Demek ki, yasanın “ben ayırım yapmıyorum” ilkesi yetmiyor. Cinsler arasında sosyal, kültürel ayrımlar varsa, siz yasa düzenleyici olarak o ayrımı algılamalısınız, o ayrımı telafi edici bir hak tanımı yapmalısınız, ondan sonra fırsat eşitliğinden bahsedebilirsiniz. Demek ki, eşitlik kavramındaki temel mesele, farkları da algılayan, farkları bir tür hani “ekspost” dediğimiz, en sonunda ulaşılan kaynaklar, sosyal konum itibarıyla eşitlemeye çalışan yeni bir eşitlik anlayışı gerekiyor. 70’lerden itibaren tartışılan, özellikle küresel kadın hareketleri, Birleşmiş Milletler çerçevesinde, SİDOV’du, Pekin’di, bütün bu şeyde geliştirilen eşitlik anlayışı, bu yeni eşitlik anlayışıdır. Bu eşitlik anlayışı esas olarak, farklı fırsatlar sunma anlayışına dayanır; fırsat eşitliğinin yeni yorumu budur. Pozitif ayrımcılık ilkeleri, kotalar ve benzeri uygulamalar bu eşitlik anlayışından çıkmıştır. Demek ki, bizim eşitlik anlayışımızı değiştirmekle ilgili bir meselemiz var; bu elde var bir.

Daha problemlerli bir kavram, siyasal temsil. Siyasal temsili tartışmadan önce, şöyle bir şeyi tartışmak lazım: Siyaset niye önemli? Niye kadınlar siyaset yapmak zorunda, niye böyle bir şey olsun? Yani eğitilmiş, akıllı, eşitliğe inanan, demokrat kafalı erkekleri seçsek, onlar hem kadınlar, hem erkekler, hem çocuklar herkesin adına siyaset yapsa, onları eğitsek, onlara “kadın sorunları nedir?” diye öğretilsek, işleri daha kolay çözümler miyiz? Niye çözümlenmiyor o zaman, çözümlenmeyen nedir, orada çözümlenmeyecek olan nedir? Onu görmek zorundayız değil mi? Evet, bu soruya bir yanıt bulmamız lazım, herkesin kafasında bu soruya çok net bir yanıt bulması gerekir diye düşünüyorum. Siyasal karar noktalarında erkeklerin kadınlar adına yapamayacağı nedir ki, biz oraya kadınları sokmaya çalışıyoruz. Bu hani fantezi değil de, demokrasinin bir gerçek ilkesi diye kabul ediyoruz. O zaman buna bir yanıt bulmamız lazım. Neden kadınlar siyaset yapmak zorunda? Evet, bizim Anayasamızdaki temsil ilkesi diyor ki, “Parlamentoya seçilen temsilciler ulusun temsilcileridir. Temsil, bir bölgeye, bir sınıfa, bir cinsiyete, bir etnisiteye indirgenemez” diyor; bunun altında böyle bir anlayış var. Peki, şimdi kadınları temsil ediyoruz, bu bununla çelişiyor mu? Ya kadınların erkekler tarafından temsil edilebileceğini kabul edeceğiz ya da bu ilkeyle ilgili yeni bir yorum getireceğiz, yani “kadınların temsili, buna aykırı değildir” diye. Türkiye'nin imzaladığı uluslararası sözleşmelere bakarsak,

örneğin SİDOV'a, yasalarla bu konuda özel düzenlemeler yapmak eşitlik ilkesine aykırı değildir, öyle bir yorum yapıyor.

Ben, temsil kavramıyla ilgili size şunu sormak istiyorum: Bir siyasi organda yüzde kaç kadın olursa kadınlar temsil edilmiş sayılır? Hangi tür kadınlar olursa, kadınlar temsil edilmiş sayılır? Bu kadınlar hangi sorunlarla uğraşırlarsa, öncelikli olarak kadınlar temsil edilmiş sayılır? Bu sorular önemli. Yüzde 10 kadın temsili yeterli mi? Yüzde 20 mi, yüzde 50 mi olacak, bunu neye göre belirliyoruz? Birleşmiş Milletler, "bir kritik eşik vardır, farklı sorunları olan bir azınlık toplumsal grup 1/3 temsil edilmezse, o grup kendi adına konuşmaya, kendi dilinden, kendi sorunları içinden konuşmaya başlayamaz" diyor ve araştırmalarla bunlar saptanıyor. "Kritik eşik" dediğimiz, yüzde 30 kotalar buradan çıkıyor, yani deniliyor ki, "en az yüzde 30 kadınlar temsil edilirse, o zaman kadınlar sorunlarını dile getirmeye başlarlar" O zaman biz yüzde 30 altındaki kadın temsilini problemlili göreceğiz.

İkinci konu; peki, yüzde 30 kota olsun, daha da fazla olsun. Mesela, eski Sovyet sisteminde olduğu gibi, hatırlarsanız orada kotalar daha da yüksekti. Bir otorite hangi kadınların aday olacağını belirlesin, seçmen de gelip ona oy versin. Bu kadınların temsil edilmiş olacağı anlamına gelir mi? Bizim sistemimizde olduğu gibi, siyasi parti üst düzey kadroları adayları seçsin ve seçmenler oylasın. Bu kadınların temsil edildiği anlamına gelir mi, sorunları çözer mi? Temel soru şudur ki, temsilci kadın adayları seçecek özneler kimlerdir? Kadın seçmenler mi, kadın örgütler mi, parti yöneticileri mi, yani kadınlar kadınları temsil edecek mi, yoksa diğer erkek temsilciler kadınlar seçilince gene ulusu mu temsil edecek? Belki son bir soru, bu soruları uzatabiliriz, ama fazla uzatmamayım. Seçilmiş kadın temsilcilerden, biz mutlaka kadın sorunlarıyla ilgilenmesini bekleyebilir miyiz? Bir kadın temsilcinin ilgi alanı dış politika olabilir, finans politikaları olabilir, kadın sorunlarıyla hiç ilgilenmiyor olabilir. Acaba, bu onun yanlış temsilci olduğunu mu gösterir? Kadın temsilcilerimize böyle bir baskı yapabilir miyiz? Evet, bu soruları uzatabiliriz. Ama ben konunun hiç de basit olmadığını, temel kavramlarımızdan ve kendimizden, kendi zihniyet dünyamızdan, kendi modernlik anlayışımızdan başlayarak yeniden sorgulamamız gerektiğini düşünüyorum.

Bunu yapmazsak ne oluyor? Dünyanın yaklaşık 100 yıllık geçmişi, 1970'lerin başından itibaren yapılan bilançolarda ortaya, Türkiye'de de bugün hâlâ geçerli olan şöyle bir profil çıktı: Siyasette az da olsa birtakım kadınlar var. Bu kadınların birtakım ortak özellikleri var. Bunlara baktığımız zaman, aslında biz sorunu görebiliyoruz. Bunlar çok iyi eğitilmiş, güçlü kadınlar, çoğunlukla meslek sahibiler. Ama hiçbir zaman siyasi deneyimleri olmayan kadınlar, siyasetten gelmemişler. Bu kadınlar, parti ya da kurum yöneticilerinin bir biçimde seçtikleri kadınlar veya onların yakınları olan kadınlar, tanıdıkları kadınlar, hatta kısmen akrabalağa kadar, önemli bir politikacının karısı, kızı olan kadınlar. Bu kadınların hiçbir seçmen desteği, kurumsal desteği vesaire olmuyor. Yüzleri tanıdık değil, sözleri tanıdık değil ve bu kadınların ulaşabileceği yerler, ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar sessiz, itaatkâr, bir tür vitrin pozisyonları olmaktan öteye gidemiyor. Zaten sayıları az, zaten büyük ölçüde alanın dışından gelmişler, çok kişisel ilişkileriyle aday gösterilmişler. Bu pozisyonları zaten onları, büyük ölçüde o tabandaki kadınlarla çelişkili ve çatışmalı kılıyor. Siyasette kadınlar arası çatışma diye algılanan şey, büyük ölçüde bu politikacı kadınların seçilme stratejisinden ortaya çıkıyor. Aşağıdan gelen kadınların önü kapalı, siyasi parti örgütlenmeleri buna elvermiyor. Türkiye'de siyasi parti kadın kollarından yetişip de, milletvekili olan kadın sayısı hemen hemen yok gibidir.

Siyasi parti kadın kolları ne işe yarıyor? Yani biraz işi hukuka, yasalara, oradaki ilkelere dönüştürmeye çalışırsak, sorgulamamız gereken şeylerden biri, Siyasi Partiler Yasası, Seçim Yasası, Yerel Yönetimler Yasası, Anayasa gibi, yani yasa sistemimiz kadınları nasıl kabul ediyor? Cinsiyet temelli örgütlenme, yani siyasi partilerin kadın kolları olmalı mı, olmamalı mı veya hangi koşulda olmalı, hangi koşulda olmamalı? Türkiye'deki duruma bakarsanız, siyasi parti kadın kolları, kendi alanında bir karar verme yetkisine sahip olmayan; esas görevi, partinin saptadığı ilkelerin propagandasını yapan birtakım yardımcı kollar. Esas işi de, üye kazanmak, sosyal, kültürel faaliyettir; birçok siyasi partinin yönetmeliğinde de yer almışlar bunlar.

Kimse sormamaktadır ki, bir siyasi partinin içinde kadınları siyasete sokmak için esas olarak tanımlanmış bir yapı neden sosyal faaliyet yapar da, siyasi faaliyet yapmaz? Türkiye'de siyaset partilerde kadın kollarının görevi neden siyasi faaliyet, kadınları siyasete çekmek olarak tanımlanmaz da, sosyal faaliyet olarak tanımlanır?

Bence, bu çok kritik bir noktadır. Bizim “sosyal”den ne anladığımız, sosyal ile siyasal olanı birbirinden ayırma tarzımız, hermeneutik olarak anlamlandırma biçimimiz var mı? Türkiye’de sosyal dışıl bir şey, siyaset eril bir şey. Kadınlara uygun görülen faaliyet tipi, “toplumsal faaliyet, sosyal faaliyet” dediğimiz bir şey var. Sosyal faaliyet nedir? Gönüllü yapılır, işin içine para karışmaz, toplumun mağdur kesimlerine yardım amacı taşır, onları destekleme, yoksul, kimsesiz, aç, eğitimsiz, sakat, yaşlı, hasta, “sosyal” dediğimiz şey bunlara yardım etmektir veya bunları bir tür toplumsal sorun olarak tanımlayıp uğraşmaktır. Kadınlara verilen rol budur. Bu aslında siyasete içermek mi, siyasetten dışlamak mı? Düşünmek gerekir, bana göre biraz dışlamak içindir. Peki, “Siyasi Partiler Yasası” diye bir yasa var elimizde, yani biz bunları değiştirebiliriz. Siyasi partilerin kadın kollarının esas amacının, kadınlara siyasete katılımda destek yaratmak olduğunu, motive edebiliriz. Niye yapmıyoruz? Niye bu Türkiye’de tartışmada beli değildir? Siyasi Partiler Yasası reformu gündemde, ama kimse böyle bir içerik tartışmıyor. Siyasi Partiler Yasasında başka meseleler var. Bu temel bir mesele değil mi? Cinsiyete dayalı eşitlik, kadınların siyasete katılması temel mesele değil mi? Evet, temel bir mesele, demek ki bu yapılabilir. Dahası var tabii, siyasi partiler gerek kendi iç yönetim mekanizmalarını oluştururken, gerekse yerel ve merkezi seçimlerde aday listeleri oluştururken, kadın adayları saptama yetkisini kendi kadın örgütleriyle ya da sivil toplumdaki kadın örgütleriyle paylaşabilir, yani siyasi partiler içindeki kadınları güçlendirebilir, kadın arkasında destek olur. Siyasi Partiler Kanununda yapılacak küçük değişikliklerle, siyasetteki kadınları vitrin olmaktan, başkanın kadınları olmaktan, o pozisyondan kurtarır, daha güçlü, daha temsil yeteneği fazla kadınlar oluşturmayı başarabiliriz diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Sayın Üşür’ün pek çok soruyla bizleri cevap bulmaya sevk eden bu konuşmasını zevkle dinledik, kendisine teşekkür ediyorum.

Sözü Sayın Prof. Mumcu veriyorum, buyurun.

Prof. Dr. Ahmet MUMCU (Başkent Üniversitesi Kamu Hukuku Bölümü Başkanı)- Sayın Başkan, Sayın Rektör Vekilim, değerli milletvekilleri, Sayın Bakanım; “Sayın Bakanım” demekle özellikle bugünün anlamına çok uygun bir

hitapta bulunduğumu sanıyorum, çünkü Sayın Bakanım Sayın Ayfer Hanımefendi Türkiye'nin gördüğü ender bakanlarımızda biri ve Sayın Üşür'ün biraz önce çok özgün ve güzel tartışmasını yaptığı konunun içine giren ve kadınlarımızın istedikleri takdirde bakan, başbakan, hatta cumhurbaşkanı olabileceklerini gösteren çok mükemmel bir örnek ve çok başarılı bir bakan idi. İnşallah, bundan sonra gene aynı başarıları sürdürür.

Bizim Başkent Üniversitesinin bir özelliği de, zaten şu anda panel konusu olan sorunla fazla ilgimizin olmaması. Ben Hukuk Fakültesine 1955 yılında girdim, yani yaşımı bu şekilde ifşa etmiş oluyorum. 1955 yılında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinde kız öğrenci oranı yüzde 5'i ya bulurdu, ya bulmazdı. Bugün Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesinde kız öğrenci oranı yüzde 50'inin üstündedir, neredeyse 60'a yakındır. Benim gibi feminist ve kadının erkekten her zaman üstün olduğunu iddia eden bir öğretim üyesi olarak, erkek arkadaşlarımin her zaman hiddetini ve şiddetini çeken bir meslektaş olarak, bu beni çok gururlandırıyor. (Alkışlar)

Bizim üniversitemizde şu panelin konusunu oluşturan sorun yaşanmıyor, ama Türkiye genelinde sorun son derece büyük boyutlardadır. Yapılan bütün devrimlere, reformlara, iyileştirme çabalarına rağmen, Türk kadını bugün, Sayın Bakanım gibi, sayın değerli meslektaşım profesör arkadaşlarım gibi, özel hayatta pek çok başarıya imza atmış olmakla birlikte, genel yapısı itibarıyla kadınlarımızın çoğunluğu büyük sıkıntılar, büyük sorunlar içindeler. Bu sorunlar siyasal sorunlar; Sayın Üşür çok güzel irdeledi ve anayasa hukuku derslerinde sık sık dile getiriliyor. Aile içindeki sorunlar; Sayın Akıntürk bu işin en büyük uzmanlarından, Türkiye ve dünya çapında bir uzmandır. Medeni hukukun diğer alanlarında, yani kadınların ehliyeti, fiil ehliyeti ve diğer medeni hukuk alanlarındaki faaliyetleri, konumları açısından pek çok çalışma yapılmıştır. Belki sorunlar çözülmemiştir, pek çok çalışma yapılmıştır.

Bugüne kadar dünyada kadın konusu sadece ceza hukuku açısından incelenmedi. Çok ilginç bir şey, bunu tespit ettim. Üniversitemizin de desteğiyle bu konuda önemli bir araştırma kendime yürütmeye çalışıyorum. Ceza hukuku açısından kadının konumu bugüne kadar, mesela aile içindeki konumuna ya da siyasi hayattaki konumuna göre hemen hemen hiç incelenmemiştir. Halbuki, fırsat eşitliğinden söz

ederken, kadın-erkek eşitliğinden söz ederken, ceza hukuku konusunda kadının konumunu da biraz irdelememiz lazım. Tarih de bize bunu zaten emrediyor, çünkü tarihe baktığımız zaman, uzun zamanlar bazı suçların sadece kadınların işlenebildiğini görüyoruz, yani bazı suçlar, sırf kadınlık suçları. Özellikle Ortaçağ ve Ortaçağdan Yeniçağ geçiş Avrupa'sında Hıristiyanlığın çok yanlış bir yorumuyla kadın potansiyel suçlu olarak görülmüştü, çünkü erkeği baştan çıkartmıştı, Adem'i baştan çıkartmıştı. Niçin baştan çıkartmıştı? Şeytanın sözüne uyduğu için baştan çıkartmıştı. O yüzden kadın zaten lanetlenmiş bir yaratık, o yüzden kadın erkeğin yanında hep ikinci plandaydı, kadın potansiyel suçluydu. O yüzden kadın Şeytanla işbirliği yapmaya en yatkın yaratıktı. Bundan dolayı, 250-300 yıl içinde 9 milyona yakın kadın diri diri yakılmıştır. Batı insanı ciddi ciddi bir kadının Şeytanla cinsel ilişkide bulunduğunu gözüyle görmüş, mahkemede bunu tanık olarak da söylüyor. Kadınlar görmüş hem de, başlarından belayı atabilmek için. Bir yerde veba salgını mı oldu, bir yerde kuraklık mı oldu, mutlaka o yerde bir kadın Şeytanla yatmıştır ve bunu da birileri görmüştür. Yer, zaman, saat ve olayın geçiş biçimi dahil olmak üzere, bunu anlatırlar, suç sabit olur, kadıncağz baştan bunu inkâr eder, o zaman "engizisyon" adını verdiğimiz soruşturma yöntemine başvurulur. Engizisyon, kilisenin onayladığı işkence yoluyla sorgulama yöntemidir. Öyle keyfi şekilde yapılmaz, kuralları vardır. Hafif işkenceyle başlar, ağır ağır gider. Sonunda kadın suçlu bulunursa, -genellikle bulunur- diri diri yakılır. Eğer, işkence sırasında suçunu kabul ederse, o zaman kendisine günahından bir ölçüde kurtulduğu için bir iyilik yapılır, ilk önce asılır, sonra yakılır. Bu tür kadınların adına Avrupa'da "cadı" derler. Yani bazı suçları erkekleri işleyemez, mesela erkek Şeytanla böyle bir ilişkide bulunamıyor ve o yüzden pek çok kötülüğün müsebbibi, yani sebep vericisi de olmuyor. Ortaçağ boyunca bu rezaleti görüyoruz.

İlk çağlarda kadınla erkek arasında ceza hukuku açısından önemli sayılacak bir eşitlik var. Ama işin en önemli ve güzel tarafı, bizim İslam hukukunda kadının belki aile hukuku açısından, özellikle evleneceği erkek sayısı ve boşanma hakkı açısından hakları çok kısıtlıdır. Ama buna karşılık Roma hukukunda bile olmayan fiil ehliyeti İslam hukukunda tam olarak gözükmüyor. Kadın kocasının vesayeti altında, velayeti altında da değildir. Malları üzerinde tam anlamıyla fiil ehliyetine sahiptir. Evet, mirastan erkekle birleştiği zaman yarım hisse alır, ama unutmayın ki, 7. Yüzyılda,

bugün benzemeye çalıştığımız Batının pek çok ülkesinde kadınların hiçbirinin miras hakkı yoktu. Hatta bazı erkek çocukların da miras hakkı yoktu. Buna karşılık aile hukuku alanında özellikle evlenme konusunda bazı hakları kısıtlanmış, ama evli kadın da kendisinin medeni haklara ilişkin fiil ehliyeti açısından erkekten hiçbir farkı yok. Mallar kendisindir, mal ayrılığı esası vardır, kendi mallarına kocasına hiç sormadan dilediği gibi tasarruf eder.

Ceza hukuk açısından da İslam hukukunda, mesela biraz önce size kısaca anlattığım bu Hıristiyanlığın cadı takibatı, kovuşturması gibi özelliğini görmüyoruz. İslam ceza hukukunda kadın da suçluluk açısından eşittir. Eğer, İslam hukukuna göre bir suç teşkil eden eylem varsa, bunu kadının ya da erkeğin işlemesi hiçbir şekilde bir farklılık gözetilmesini gerektirmez. Geçenlerde Nijerya’da bir zavallı kadıncağız zina suçunu işlediği için recm cezasına çarptırıldı, erkeğe ceza vermediler. Bu yanlış, zina suçu işlendiği zaman erkek ve kadında eğer sabit olursa, 4 erkek tanıkla ispat edilebilirse, kadın ve erkek de recme girer, yani bu açıdan da eşitlik vardır. Nijerya’daki olay İslam hukukuna aykırı bir şekilde gelişti, sonradan da kapatıldı.

Bu açıdan bizim ceza geleneğimizde, İslam hukukundan gelen gelenekte kadın-erkek arasında suçluluk açısından bir fark olmadığı gibi, suç işledikleri takdirde çarptırılacaklar cezalar açısından da bir fark yok. İslam öncesi Orta Asya toplumlarına baktığımız zaman, zaten orada kadın ve erkeğin pek çok alanda eşit olduğunu görüyoruz. İslam öncesi Orta Asya hukukundaki ceza uygulamaları hakkında bilgilerimiz çok az, ama büyük bir olasılıkla orada da bu eşitlik vardı.

Peki, bugün Türkiye’de bir kadın sorunu varsa ve biraz sonra kısaca değineceğim ceza hukukunda eşitsizlikler yaşıyorsa, bunun temeli nedir? Temeli, gerçek İslam hukukunun ilkeleri değil. Bakınız, size çok ilginç bir havadis okuyacağım: Bu da, din uğruna neler neler yapıldığını bize çok iyi gösteriyor. Sudan’ın Devlet Başkanı Ömer Beşir çok reformist bir insan, kadınlara otomobil ehliyeti verilmesi için mücadele ediyor. Büyük bir mücadele, Atatürk’ün mücadelesini düşünün, bir de Ömer Beşir’in zavallınının sırf kadınlara araba kullanma ehliyeti vermek için yaptığı mücadeleyi düşünün. Herkes karşı çıkmış, verdiği cevap çok önemli, diyor ki “yahu, İslamiyet’te kadınlara araba kullanma yasağını kim koydu? Hz. Muhammet zamanında otomobil yoktu ki, o zaman sadece taşıt vasıtası vardı, o da

deveydi. Deveyi de hem erkekler, hem kadınlar kullanırdı. Sonradan bu yasağı kim koymuş?” Evet, bugün pek çok İslam ülkesinde kadınların araba kullanması yasak. Bu yasak nereden gelmiş? Yanlış yorum. Hz. İsa bugün mezarından çıkıp da, bu cadı kovuşturması olayını duysaydı, herhalde bir kere daha ölürdü ya da “beni gene çarmıha gerin” derdi. Çünkü, insan sevgisine dayalı bir din kurmuş, Şeytanla kadının cinsel ilişkide bulunabileceğini herhalde Hz. İsa hiçbir zaman aklının köşesinden bile geçirememiştir.

İnsanlar, birtakım motifleri, dini motifler olabilir, başka motifler olabilir, kendi çıkarlarına kullanmakta çok ustalar. Hele bir toplumda, artık işin sosyolojik temellerine inmiyorum, kadın başlangıçtaki hâkim rolünü kaybedip, yavaş yavaş erkeğin karşısında ikinci sınıf bir duruma inmeye başlayınca, bir zamanlar en büyük tanrıçaların, en yüksek kutsallıkların Anadolu’da yaşadığını düşünün, Kibere’yi düşünün, biz Türkler “Anatolia” adını “Anadolu” şeklinde bir kadını ifadeye çevirmişiz, ama gelin görün ki, bugün Anadolu’muzda kadınlarımız, Başkent Üniversitesi’ndeki ve diğer üniversitelerdeki ve modern yaşamdaki kadınlarımız dışında, korkunç sıkıntılarla karşı karşıyadır.

Anayasamızın 10. Maddesinde, kadın ve erkek arasında kesin eşitlik ilkesi konulmuştur. Cinsiyet bakımından kadın ve erkek arasında bir fark güdülemez, ama gelin görün ki, Ceza Kanunumuzun 19. Yüzyılın etkisi altında hazırlanan İtalyan Ceza Kanunundan alınmıştır. O zamanın Avrupa toplumunun kadına bakış açısını gösterir ki, sayın değerli arkadaşımız anlattılar, o sıralarda da kadınlar eşitlik konusunda büyük mücadeleler ediyorlardı ve İtalyan Ceza Kanunu ona karşı bir tepki olarak hazırlanmıştır; kadın, her bakımdan sesi kesilen bir duruma getirilmiştir. Biz de bu kanunu benimsemiş. Şimdi daha çok yeni bir haber, bu kanunun değiştirilmesi için girişimler yapılıyor, hazırlanan yeni taslak, Hükümet Tasarısı halinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sevk edildi. Ancak bu tasarıda da biraz sonra söyleyeceğim aksaklıklar henüz tam anlamıyla giderilmiş değil.

Anayasamıza göre kadınla erkek arasında hiçbir fark gözetilmez, siyasi alanda da gözetilmez, ama Ceza Kanunumuza baktığımız zaman, kadınların hiç de hayrına olmayan çok önemli hükümler görüyorsunuz. Özellikle bir iki örnek vermek istiyorum: Sayın Gürkan değindi, töre cinayetleri dolayısıyla cinayeti işleyenlere, “töredir, ailenin

namusunu kurtarmıştır” gerekçesiyle cezadan indirim verilir. Bugün “hukuk dışı” da diyemeyeceğim, bu hüküm kanunumuzda insanlık suçudur. Hukukçu olarak çok ilginç bir olaydan bahsediyorum; bir zamanlar ırzına tecavüz edilen kadın meslek itibarıyla fahişelik işini yapıyor ise, zor kullanarak, cebir kullanarak tecavüz eden suçlu erkeğin cezasından $\frac{3}{4}$ 'e yakın indirim yapılıyordu. Sanıyorum, Antalya Ağır Ceza Mahkemesi bunu Anayasaya aykırı buldu. Ben şimdi çok özür diliyorum o zamanki Anayasa Mahkemesi üyelerinden, şimdi hiçbirisi çok şükür üye değil. Anayasa Mahkemesi bu hükmü Anayasaya aykırı bulmadı. Anayasa Mahkemesinin işlediği vahim hatalardan biridir. İşin en ilginç ve mizahı tarafı, Anayasa Mahkemesi yasama organının Anayasaya aykırı tasarruflarını iptal etmek için kurulmuş bir organdır, ama Anayasa Mahkemesi bu yasa hükmünü Anayasaya aykırı bulmadığı için, yasama organı bunu düzeltti. Yasama organı, Anayasa Mahkemesinin işini üstlendi, “bu yüz kızartıcı bir hüküm ve Ceza Kanunundaki bu hüküm kaldırıldı” dedi. Artık bir fahişeye de tecavüz edilirse, erkek böylesine bir hafif cezayla kurtulamıyor.

Zinanın suç olmaktan çıkartılması -ki, zina hem kadın, hem erkek için söz konusu olan bir suçtur- gibi bazı noktaları bir tarafa bırakıyorum. Ama bugün elimizde bulunan Ceza Kanunu gerek töre cinayetleri açısından olsun, gerek kadınların kendi özel durumundan doğan birtakım toplumsal zaaflarından olsun, hep erkekler lehine indirimle yargıcı görevlendirmektedir.

Yeni Ceza Kanununda da bu konuda gereken tedbirler henüz alınmamış. Bir defa kadın kadındır, kadın ve kız arasındaki ayrımı artık kaldırmak lazım. Genç kız veya da kadın, bir kadına tecavüz edilmişse, bu kadın tecavüz edilen bir insandır, onun -affedersiniz- kızlığının bozulması ya da bozulmaması önemli değil, önemli olan onun zorla tecavüze uğramış olmasıdır. Başka konularda da kadın ve kız arasındaki ayrıma son vermek lazım ki, sanıyorum, kadın derneklerinin de genel görüşü bu.

Buradan da şuna geliyorum: Ceza Kanunumuzda yok, ama uygulamada var; bekaret kontrolü. Bir genç kızın ya da genç bir kadının bekaretini kaybedip kaybetmediği, o kişiden, o genç kızından ya da kadından ve bekaretini zorla kaybettirmişse bu işi yapan suçludan başka hiç kimsiye ilgilendirmez ve bunun da usulü vardır. Mahkeme tarafından verilecek bir karar sonucunda kadının istediği doğrultusunda birtakım tedbirlerle bu iş halledilir. Ama okullarda kız yurda geç

geliyor, hayda bekaret kontrolü. Her fırsatta bekaret kontrolü yapılıyor. Zaman zaman Adalet Bakanlığı, sondan bir önceki Sayın Bakanımız Hikmet Sami Türk'ün bir tamimi vardı. Tamim yoluyla bu bekaret kontrolünü yasaklamaya çalışıyorlar, ama bu tamimle, genelgeyle kalkmaz, Türk Ceza Kanununun yeni versiyonuna bu konuda kesin bir yasak getirmek lazım. Kadının haysiyetine yapılan büyük bir tecavüzdür.

Töre cinayetleri konusundaki indirimi mutlaka bırakmak lazım. Bir de namus kavramını tanımlamak mümkün olmadığı için, bu konuda toplumun çok kemikleşmiş, çok eskimiş değer yargılarına değil, yargıcın daha rasyonel ve kanunun kendisine yol gösterecek şekilde düzenlenmiş birtakım hükümlerden yararlanarak, her olay için ayrı ayrı tayin etmesi lazım.

Konuşmamı bitirmeden önce, biraz işi hafifletmek için, Ceza Kanunundan enteresan bir hüküm okuyacağım: Kadın oynatmak suçu, Türk Ceza Kanununun 420. Maddesi. “adabı umumiye mugayir olarak, -yani genel ahlaka aykırı olarak- açık yerlerde veya halkın suhuletle muttali olabileceği, -yani halkın kolaylıkla haberdar olabileceği- yarı açık yerlerde fuhuş maksadıyla kadın oynatanlar ve kendi isteğiyle oynayan kadınlar 1 aydan 6 aya kadar hapis olunur” Peki, ya kadınlar fuhuş maksadıyla erkek oynatırlarsa ne olacak? O suç değil. Bir de tasavvur edin, bir kadın keyfe gelmiş, erkeklerin önünde oyun oynuyor. İsteğiyle oynadığı için suçlu, ama aynı erkek kadınların önünde oynasa suçlu değil. Bu çok gelişigüzel seçilmiş, ama Ceza Kanunumuzun ne kadar büyük eşitsizliklerle dolu olduğunu gösteren bir önemli hükümdür. Ayrıca yeni Ceza Kanunu Tasarısında olmadığı öğrendim.

Evli erkeğin karısına zorla cinsel tacizde bulunması, yani buna biz Avrupa hukukunda “aile içi tecavüz”, “evli erkeğin tecavüzü” diyoruz ve çok ağır şekilde cezalandırılıyor. Avrupa hukuku normlarının içine girmek istiyorsak, bunu da dikkate almak zorundayız. Bir gazete havadisini okuyorum: “İngiliz Hükümeti, eşleri ya da birlikte oldukları kadınlara karşı şiddet uygulayan erkekleri, tecavüz hükümlüleriyle aynı muameleye tabi tutarak, önce fişleyecek, sonra teşhir edecek ve yeni ilişkilerinde de o kadınları uyaracak. Hükümetin planına göre, kadınlara şiddet suçundan 6 ay ile 2,5 yıl arasında ceza alanlar 7 yıl boyunca da takip altında tutulacak; 2,5 ve fazla ceza alanlar ise ömür boyu takip edilecek”; kadının haysiyeti böyle korunur.

Sözlerime son vermeden önce, bir önemli anayasal eksikliğe de dikkatinizi çekmek istiyorum: Sayın Üşür bu konuda kısa bir bilgi verdi. Ancak, o hüküm Afrika anayasalarından Arjantin'e kadar Alman Anayasasından geçmiştir. 1949 tarihli Alman Anayasası ilk önce 3. Maddesinde genel eşitlik ilkesini tıpkı bizim 10. Maddemizde olduğu gibi formüle etmiştir. Bizim 10. Maddemiz şöyle der: "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" Kadın-erkek eşitliğiyle ilgili tek sözcük, bu "cinsiyet" sözcüğü. Alman Anayasası da 3. Maddesine bunu yazmış. Ayrıca "renk, dil, ırk, cinsiyet" yanına bir de sakatları da koyuyor, "kimse sakatlığı nedeniyle de başkaları tarafından eşitsiz muameleye tabi tutulamaz" diyor. Ama onlardan da önce, 3. Maddenin 1. Fıkrasına, ben kadınların bir zaferi olarak görüyorum, "Kadınlar ve erkekler her açıdan eşittir. Devlet bu eşitliği tam anlamıyla gerçekleştirebilmek için her alanda bütün önlemleri alır ve kadın ve erkekler arasında en küçük bir eşitsizliğe yol açabilecek -onu ben ekledim- her türlü farklılığı kaldırır" Bu hükmü bizim Anayasamıza koymak lazım. Sadece "hiç kimse cinsiyeti dolayısıyla farklı muameleye tabi tutulamaz" şeklinde formüle ederseniz, o zaman "efendim, ailenin namusu zedelendi, bu kadını da kardeşleri öldürmüş, iyi etmişler, ellerine sağlık, o yüzden cezalarını ¼ indirelim" demek pek mümkün olmaz.

Teşekkür ederim. (Alkışlar)

OTURUM BAŞKANI- Efendim, Sayın Mumcu'ya da teşekkür ediyorum.

Hemen bir açıklama yapayım: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Alman Anayasasına eşdeğer bir hüküm yok. Doğru, ama aileyi düzenleyen "aile Türk toplumunun temelidir" diye başlayan maddeye sonradan ilave edilen bir hüküm var, "Aile toplumun temelidir ve eşler arasındaki eşitlik esasına dayanır"

Prof. Dr. Ahmet MUMCU- Aile için.

OTURUM BAŞKANI- Orada da kadın ve erkeğin eşit olduğunu esasını söylüyorum. Aile hukukunda eşit olacak da, başka alanda eşitsizlik mi olacak? Bunu mefhum muhalifinden aksiyle kanıt yoluyla "aile dışında bekârlar içinde eşitlik yoktur" şeklinde bir yorum yapmak, hukuk okuyan insanlara yakışmaz. Onun için zaten 10.

Maddede eşitlik var, aile bakımından da eşitlik esası kabul edildiğine göre, mesele yok. Ama tabiiyle yeni Anayasa hazırlanırken Alman Anayasası, hatta arkadaşımızın dediği gibi Uganda'lara kadar yayıldığına göre bizim Anayasamıza da buna koymak lazım.

Üç değerli arkadaşımızı dinledik. Ben tartışma açmak istiyorum, sorunlarınız varsa lütfen sorun.

Evet, Orhan Bey buyurun.

Orhan Bey (Salondan)- Çocuk yaşta evliliklerde yalnız kız çocuk mu mağdur veya kadın mı mağdur?

Prof. Dr. Ülker GÜRKAN (B.Ü. Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi)- “Çocuk yaşta evliliklerde yalnız kız çocuk mu veya kadın mı mağdurdur?” sorusu. İlk planda evet, ama ikinci planda evlendirilen erkek de var. Hem fizyolojik, hem de bakımından her iki taraf da zarar görüyor, ama kız çocuk daha fazla görüyor, çünkü tıbben ortaya konulmuş ki, cinsel ilişki için yalnız regl olmak yeterli değil, cinsel organların da hiç olmazsa buna elverişli hale gelmesi lazım. Çocuk yaşta evlendirdiğiniz zaman, işte görüyorsunuz 30-40'ına gelmiş köylü kadını yaşlı kadın sayılıyor. Benim evime gelen kadının annesi, neredeyse benim büyükannem görünüyordu, sonra ortaya çıktı ki ben ondan 10 yaş büyüğüm. Sebep, 13 çocuk, bunun bir kısmı düşük, bir kısmı yaşıyor. Doktorların ifadesi bu, yani bırakın her şeyi, insan haklarına aykırı bir durum. Hele yaşlılarla evlendirilen genç çocukların halini düşünün, gene hiç olmazsa 12-13 yaşında oyun zannediyor. Tabii ikinci planda erkek çocuk, çünkü ne kız çocuk, ne de erkek çocuk evlilik kurumunun getirdiği sorumluluklara hazır değil, büyük sorunlar yaratıyor bu. Ama diyebilirsiniz ki, özellikle erkek çocuklar hep bu iş için önceden hazırlanırlar, ne yaparsa yapsın erkek çocuğa aile zaten kol kanat gerer, ama kız çocuk perişan olur. Bu öyle sabit ki, vaktiyle bir doktor anlatmıştı. Doğuya gidiyor, bakıyor bir kadın sıkıntıda, yanında kocası da var; yaşlı bir erkek ve çok genç bir kadın. En nihayet, “ben karını muayene edeceğim, dışarıya çık” diyor. Dışarı çıktıktan sonra kadının söylediği şu: “Doktor hanım ne olur, bana ilaç ver de ben bu adama katlanabileyim” İlk planda kadın, artı ikinci planda gene küçük yaşta, çocuk yaşta evlendirilen erkek. Eskiden evlendirilmiş, eski evliliklerle günümüzdeki evlilikler

arasında da tabii dağlar kadar fark var. Ama bir çocuğu 12 yaşında evlendirmeye kalktığınız zaman, cinayet işliyorsunuz demektir; özellikle kız çocukları.

Başlık parası, başlı başına bir sorun. Bir kere dediğim gibi, hukuka aykırı, en başta da uluslararası sözleşmelere aykırı, çünkü esarete benzer bir kurum, kızınızı para karşılığında satıyorsunuz ve öyle örnek var ki, artık gazetelerde ahvali adliyeden okuyoruz. Kızı, baba zorla alıyor, imam nikâhı aracılığıyla ikinci bir adama satıyor. İkincisi yıkım, aile yıkım, çünkü kız alabilmek için, doğru, dürüst namuslu bir aile ise borç harç altına giriyor ve hıncını kadından çıkarıyor. Gelen, gelinin adı gelendir aslında. Gelen ne yapacak? Ondan bunun karşılığını ödetecek. Öküz gibi de kullanacak, köle gibi de kullanacak, cariye gibi de kullanacak. Bunların hepsi insan haklarına aykırı durumlar, ama sosyal bir sorun, hukuki bir sorun başlık parası da, onu kabul etmek lazım. Çoğu kere kaçırma olayları oluyor ve arkasından namus cinayetleri de yetişiyor.

Prof. Dr. Serpil ÜŞÜR (A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi) -

Evet, temsil dertli bir mesele, yani sadece kadınların temsil sorunu olduğunu söylemiyoruz. 20. Yüzyılın sonu biliyorsunuz siyaset bilimi açısından, “demokrasinin temel krizidir” diye kapandı, şimdi buna çözümler aranmaya çalışılıyor. Ama soruyu soran arkadaşımız “benim temsil sorunum” demekle neyi kast etti, gençleri mi kast etti, yoksa başka bir şeyi mi kastetti; bilemiyorum. Herhalde erkek olarak kendini kastetmedi ya da belli tür erkek belki. Toplumun değişik kesimlerinin temsil meselesi var, ama hiçbir kesim yüzde 50 orana sahip değil; bir.

Gençlik gibi aslında geçici bir yaşamda bir dönem yaşanan bir gerçeklik üzerinden ulaştırılan temsil tartışmalarından, kadın temsili biraz da farklılık taşıyor. Bu temsili eşitsizliğe ne tür çözümler öneriliyor? Arkadaşımız onu da sordu, kısaca o konuya gireyim: Tabii, tek şey yok, bir paket halinde çözüm önerileri tartışılıyor. Bu bir yeni demokrasi anlayışını getiriyor, yani eşitlik, temsil, özgürlük, bütün kavramlar yeniden düşünüldüğü bir yeni demokrasi anlayışı, yani bazı korkulardan arınmış bir demokrasi anlayışı gerekiyor. Bir kere siyasi kurumlar, yani siyasi partiler ve parlamento olmak üzere yeni baştan düşünülüyor. Bu siyasi kurumlar içinde kadınların güçlendirilmesine ilişkin birtakım tedbirler alınıyor. Örneğin, devletin siyasi partilere yaptığı parasal yardımlar, hazine yardımları ki, bu bir sürü ülkede vardır ve

esas ortaya atıldığı zaman siyasal eşitliğin, farklı toplumsal gruplar arası eşitliğin temel mekanizmalarından biri olarak düşünülmüştür ve tarih boyunca çok da işe yaramıştır. Bu tür bir mekanizmanın şimdi kadınları destekleyici bir tarzda kullanılıp kullanılmayacağı, yani kadın-erkek eşitliğiyle ilgili belli önlemleri almayan siyasi partilere hazine yardımlarının kısılması gündemde, bunu uygulayan birçok ülke var. Siyasi partilere yapılan hazine yardımının belli bir miktarının doğrudan o siyasi parti tarafından mutlaka kadın örgütlenmesi için, kadınların siyasal yaşama katılımını teşvik için kullanma zorunluluğu getirmek gibi bir sürü, yani ülkelere göre değişen uygulamalar var.

İkincisi; tabii ki, bu pozitif ayrımcılık politikaları, örneğin seçim yasalarıyla birlikte kadın adaylarla, erkek adaylara verilen oyların değerini farklılaştırabilir miyiz? Böylece kadın adayların seçilmesini teşvik edebilir miyiz? Örneğin, bizim Seçim Yasasında şunu biliyoruz ki, farklı bölgelerdeki seçmenlerin oylarının değeri farklıdır. Bir bölgede 50 bin ile 1 milletvekili seçersiniz, başka bir bölgede 150 bin ile seçersiniz, yani bu Seçim Yasası saptar bunu. Bir şeyleri kayırır, daha az gelişmiş bölgeleri, daha küçük bölgeleri, daha büyük bölgeleri kayırabilir, yani bu siyasi iradenin tercihidir. Acaba, benzer bir şey yapılamaz mı? Örneğin, bir milletvekili listesinde ilk iki sırayı erkek aday almışsa, üçüncü sıraya mutlaka bir kadın adayının konulması saptanamaz mı? Fransa'da 2000 yılından beri Parite Yasası diye birebir uygulanıyor. "Fermuar sistemi" dediğimiz, bir erkek aday geliyorsa, ikincisi mutlaka öteki cinsten olmak zorunda; Anayasa gereği, Anayasaya koydular. Anayasa değişikliğiyle ilgili söylemek istediğim tartışmalar buydu. Aynı şeyi siyasi partiler ve yerel yönetimler de yapan ülkeler var. Onlarla ilgili çok değişik politikalar var. Siyasi parti yönetim organlarında acaba, kadınlara yer nasıl açılır? Bununla ilgili kota sistemleri var. Seçimle oluşturulan karar noktalarında kadın ve erkek adayları aynı kulvarda koşturmadan, farklı seçilme kriterleri, seçilme yeterlilikleri saptayarak, acaba bu işi çözebilir miyiz? Uygulamaların burada odaklanıyor ve çok başarılı uygulamalar var. İskandinav modelleri bir modeldir. Afrika modeli, Güney Amerika modeli vardır. Hindistan yerel yönetimler düzeyinde kotaya başladı ve bu politikalar sayesinde bir seçimde 1 milyon kadını yerel yönetimlere soktular. Çözüm var, yeter ki siyasi irade bunu istesin. Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederim.

Deniz Hanım buyurun.

Deniz Hanım (Salondan)- Bir bekâr kadınla, evli bir kadına tecavüzün veyahut ona sataşmanın erkek açısından cezası farklı değil mi? Evli olanın cezası daha ağır oluyor, çünkü evlinin sahibi var; bekâr kadın sahipsiz. Ona işaret etmek istedim.

Prof. Dr. Ahmet MUMCU (Başkent Üniversitesi kamu Hukuku bölüm Başkanı)- Efendim, o kadar çok örnek var ki, akşama kadar saymakla bitmez. Burada buyurduğunuz, çok güzel eşitsizlik örneklerinden biri, çok doğru.

OTURUM BAŞKANI- Buyurun efendim.

Yücel ERDENER (21. Dönem DSP İstanbul Milletvekili)- 10. Maddenin yürürlükte kalması ve onun yürürlüğünün dikkatte alınması Mecliste çok çaba sarf ettik. Ne yazık ki, sayın hocalarımı tenzih ediyorum, erkek arkadaşlarımız tarafından bu kadınlara lâıyk görülmedi ve şu anda kadınlarımız büyük bir sıkıntı içindedir. Bu durumda olan kadınlarımıza, eşyalarının ve mallarının bölünme tarafında olduğu zaman, mahkemelerdeki hâkimlerin yüzde 90'ını da erkek ve bunların yaptırabilirlikleri kadınlara ne yönlü olmalıdır? Bu içtihat kararları var mıdır? Bu içtihat kararları, yürürlükte, yani yapılan işlemlerde kadınların lehine kullanılabilir mi?

Sayın Serpil Hanıma bir şey soracağım: “Kota ve siyasetten gelen ailelerin kızları” diyorlar. Ben siyasetten gelen bir ailenin kızı değilim, ben jandarma astsubayı kızıyım, ziraat yüksek mühendisiyim ve ailemin beni çalıştırması, yani okumama teşvik etmesi yüzünden buralara kadar geldim, ama siyasetle sosyal adaletin tam olarak uygulanmasını istediğim için girdim ve hâlâ bunda devam ediyorum. Evet, dediğiniz doğru olabilir, “bilmem hangi milletvekilinin veya hangi başbakanın karısı veya kızı buradadır” diyebilirsiniz, ama öbürlerinin de önü açık, yeter ki onlar istesinler ve buna inansınlar. Kadınlarımızın bir eksik tarafı var: İnanmıyorlar ve istemiyorlar. İstemek çok önemli, siyaset öğrenilebilir. Siyaset anadan doğduğu zaman dili nasıl öğreniyorsanız, siyaseti de öğretiriz, farklı farklı anlaşılabilir birtakım konularda yanlış işlemler yapıldığı takdirde tabii ki. Onun için sosyal adaletle inanan

kadınlarımız, partilerin içinde mutlaka görev alsınlar. Kendileri ilk önce itilebilir, ilk önce tanınmayabilir, kendileri konuşmadan dinleyebilir, ama bunları göğüs germek mecburiyetindedirler.

Bize verdiğiniz bilgilerden dolayı çok teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Hanımefendi siz de buyurun efendim, suallere sonra toptan cevap verilsin.

Dr. Melek DENLİ KARACA- Sayın Panelistlere, bize böyle faydalı ve zevkli bir panel dinlettikleri için evvela şükranlarımı sunuyorum.

Gerçi biraz geç kalmakla beraber, çok faydalı bir toplantıda bulunduğuma inanıyorum. Ancak, affınıza sığınarak şunu ifade etmek istiyorum: Sayın Üşür hocamızın bazı ifadelerini üzüntüyle dinledim ve bunları kendi şahsım zaviyesinde reddetme durumundayım. Şöyle ki: Kendileri şöyle buyurdular: “Hanımlar, siyasette bir vitrin olarak âdeta düşünülüyorlar; amca, dayı, baba filan birtakım münasebetlerle listeleri konuluyorlar ve geliyorlar” dedi. Tabii, bazı kişiler için bu böyle olabilir. Bu karşınızdaki acizane 21. Dönem Milletvekili olan ben ve partim içerisinde olan diğer bir arkadaşım, biz iki milletvekiliydik, doğrudan doğruya önseçimle tırnağımızla toprağı kazıyarak geldik ve Allah’ın nasibiyle bir yerde milletvekilli olduk. Hanımlar ilk anda parti kademelerinin her safhalarında yer alabilmeliler, il, ilçe teşkilatlarında yer, görev alabilirler. Ben buna çalışmalarımnda çok uğraştım ve maalesef, muvaffak olamadım; “aman, abla bırak” “yahu ben varım ya” “abla sen başkasın, biz hanımlarımızı böyle yere sokmayız” diyorlar. Demek ki, her şeyin başında evvela eğitim geliyor, yani erkeklerin iyi eğitilmeleri geliyor.

Ayrıca Anadolu’muzun örf, âdet ve töreleri vardır. Kanada’da yaşayan hanım oradaki töreye göre hareket eder, Türkiye’de yaşayan ve Türkiye’nin hangi mahallinde yaşıyorsa oraya uymak mecburiyetindedir. Ben kadın ve erkeğin eşit olduğunu kabul etmiyorum; kadınlar, erkeklerden daima daha üstün vasıflara sahiptir. Niye? Çünkü, evvela cenabı Allah, onlara ana olma vasfı vermiştir, erkekler ana olamaz; bir.

İkincisi; seksüel yönden de, duygusal yönden de, biraz da tababet ehli olarak konuşuyorum, erkekler daima çabuk tahrik olan varlıklardır, ama kadınları cenabı Allah bir kapalı kutu olarak yaratmıştır. Bizim rahmetli hocamız derdi ki, “kadınlar da erkekler gibi yaratılsaydı, -çok affedersiniz- piyasa fahişeden geçilmezdi” Demek ki, kadınları cenabı Allah, bilerek, özenerek yaratmış. O zaman yaradılışının kıymetini kadınlar da bilmelidir. Nasıl bilmeli? Kadınlar her türlü mesleği, siyaset de dahil icra edebilirler. Nasıl icra edebilirler? Buldukları yerin örf, âdet, töresine uygun davranış ve kıyafetlere uymak şartıyla; bu bir.

İkincisi; sayın hocamız kadın kollarından bahsetti. Kadın kolları sadece yardım içerikli bir vasfa bürünmüş ve erkeklere yardım eder bir yan kol haline gelmiştir. Kadın kolları siyasette partilerden tamamen kaldırılması taraftarız. Kadın kolları kaldırılmalı ve kadınlar her safhada yer alarak politikada yerlerini elde edebilmelidir. Ben milletvekili olduğum dönemde, mesela şu anda sayın hocam, “siz böyle kalktınız konuşuyorsunuz, ama hanım milletvekili olarak ne yaptınız? Kadınlar için ne gibi bir hizmet yapabildiniz?” diye sorabilir. Evet, hiçbir hizmet getiremedim. İlk defa heveslendik, Dünya Kadınlar Günü, Kadınların Seçme Seçilme Haklarını Elde Edilme Günü falan, panellere davet ettiler gittik, Mecliste konuştuk, kendi grubumuzda konuştuk, anladık ki biz şov yapmaktan ileri gidemiyoruz. Ondan sonraki konuşmaları da reddettik. Bölgemizde kadınlar için bir şey yapmak istediğimiz zaman, daima önümüze erkekler tarafından bir bariyer konuldu ve “siz bunu yapamazsınız” denildi. Yapamadık, ama Anadolu insanı çok temizdir.

OTURUM BAŞKANI- Hanımefendi bu fırsat eşitliğini zedelememek için toparlasanız. Siz kendinizi milletvekili olarak suçlamayın, “hiçbir şey yapamadım” demeyin, Türk Medeni Kanununun kabulünde olumlu oy vermekle çok şeyler yaptığınızı bilin, çünkü ben sizi hatırlıyorum, Meclisteydim olumlu oy verdiniz.

Dr. Melek DENLİ KARACA- Anadolu insanı hiçbir zaman kadın ve erkeği birbirinden ayırmaz. Bir hatıramı söyleyerek mevzuu kapatmak istiyorum: Önseçim çalışmalarındayım, bir yere gittim, yaşlı bir delegeye “hemşehrim, bana oyunu verir misin?” dedim, şöyle bir baktı “sen benden oy isteme, sen benden canımı iste” dedi. “Niye öyle söylüyorsun?” dedim, “yahu, sen ne çok unutmansın, doktorlar unutkan

oluyor, benim kızımı sen ayağa kaldırdın, elbette vereceğim” dedi. İşte Anadolu insanı böyledir. Kadınların önü açıldığı zaman, kotaya filan lüzum yoktur.

Sayın hocam dedi ki, ilk ikiye erkekler konulsun, üçüncüye kadınlar” Niye efendim? İlk ikiye kadınlar konulsun, üçüncüye erkek konulsun. (Alkışlar)

Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI- Teşekkür ederiz efendim, sağ olun.

Efendim bir de erkek arkadaşımıza söz verelim, o da fırsattan yararlansın; buyurun.

Av. Metin BAŞBAY (Ankara Barosu)- Serpil hocamı zevkle izledim, birçok soru sordu. Soru sormak çok kolay, ama hiç cevap veremedik. Ama ben soruların altında bir nebze erkekleri suçlayıcı, sanki kadınların erkeklerle eşit olmamasında erkeklerin kusuru varmış gibi bir neticeye gelmek istiyorum, bunu sezinledim. Kendisine şu örneği vermek istiyorum: Sayın Tansu Çiller bu kadar erkeğin arasından sıyrıldı, başbakan oldu, bir partinin başına geçti ve o partide tek seçici oldu. Tek seçici olduğu zaman liste hazırlandı ve listesinde kadın aday yüzde 10'un altındaydı. Demek ki, erkeğin kadını seçmesi değil, kadının kadını dahi seçmesi bu toplumda yerleşememiş. Bu nereden geliyor? Yüzlerce yıllık dini kuralların yanlış tefsir edilmesi ve bu yanlış tefsir nedeniyle yüzlerce sene padişah baskısı altında yaşayan toplumun artık genetik bir değişime uğramasından geliyor. Demek ki, yasaları değiştirmemizle kadın eşit hale gelmeyecek, kendimizi düzeltmemizle gelecek. Bu da. yine yüzlerce seneye herhalde eş düşecek. O nedenle bu konuda ben böyle fikir öne sürüyorum.

Teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI- Efendim, son sözü yine bir hanımefendiye vereceğim; buyurun.

Tevrat ÇİÇEK (Doğru Yol Partisi Kadın Kolları)- Serpil Hanıma sorum olacak: Türkiye’de maalesef “kadın kolları” diye bir bölüm var ve biz de bu olayı

tasvip etmiyoruz. Yurtdışında böyle bir olay var mı? Onlarda sadece seçim şeyinde mi anayasaya koyuyorlar? O konuda bilgi almak istiyorum.

Prof. Dr. Serpil ÜŞÜR (A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi öğretim Üyesi)- Bütün sorulara teşekkür ediyorum, tartışma açılıyor aslında. İki milletvekili arkadaşımı da tanırım, gerçekten çok başarılı kadınlardır. Ayfer Hanımı da sayarsak az sayıda milletvekilinden üçü aramızdalar. Şunu söyledim: “Kadınlar milletvekili olamaz” demedim, “kadın milletvekilleri kadın sorunlarını bu sayı, bu yapı içinde Millet Meclisine taşıyamazlar” dedim ki, kendileri de bu konuda bana hak vereceklerdir. Melek Hanım da benzer bir şey söyledi. Mesela, Yücel Hanım da, kadın sorunları için çok çalıştı. Yapabildikleri şeylerin çok sınırlı olduğunu kendileri de teslim ederler. Kendilerinin bir dönem daha seçilmemesi bence kötü bir şey diye düşünüyorum.

“Bu sorun erkekler yüzünden mi oluyor?” Bence, böyle bir soru sormamamız gerekir. Yasalar var, kurumlar var, zihniyetler var, hayatı eşitsiz gören başka kadınlar var, bunların hepsi var. Meseleyi erkek düşmanlığı, kadın düşmanlığı, “kadınlar birbirini eziyor” falana getirmemek gerekir. Toplumun bir arada yaşamak kurallarını yeniden düzenlemeye kalktığımızda neler yapmamız gerektiğini konuşuyoruz. “Siyasi Partiler Yasası, Seçim Yasası, Anayasa gündemde, bu sorunları aşmak için bu konuda neler yapabiliriz? Daha eşit ve özgürlükçü demokrat bir Türkiye için neler yapabiliriz?” diye birlikte düşünüyoruz. O taraftan bakılmaması gerektiğini, yani bu konudaki tartışmaların erkek düşmanlığı, kadın düşmanlığı şeklinin algılanmaması gerektiğini düşünüyorum. Bunların, tartışmayı geren ve birbirimizi anlamamızı zorlaştıran şeyler olduğunu düşünüyorum. Beyefendinin bir hukukçu olarak eşitlikten yana olduğuna tüm kalbimle inanıyorum, ama bazı sorunlar o kadar sert ki, bazen sert konuşmak gerekiyor ve bu da kimseyi acıtmasın.

Türkiye’deki siyasi parti içindeki kadın kolları gibi ben başka bir ülkede görmedim. Kadın kolları ciddiye alınıyor, büyük ölçüde sivil örgütlerle entegre eklemlenmiş biçimde, özellikle aday gösterme süreçlerinde, kadın aday havuzları oluşturma, listeleri oluşturma konusunda hem yetkili, hem de çok güçlü yapılar var. Ancak siyasi partilerdeki bu dönüşümden sonra, zaten bu eşitlik uygulamalarının önü açılabilir. Ben siyasi partilerde kadın kollarının yapısının yeniden demokratik, eşitlikçi ve güçlendirici bir yapıya kavuşmadan, bu sorunun çözülmesinde bir adım

dahi atamayacağımızı düşünüyorum. Kota politikaları uygulansa bile, bunlar tek başına yetmez. Kota politikaları kurumlar ve oradaki zihniyet yapıları düşünülmeden tersine vurur. Bu sefer bütün siyasi kurumlar birtakım yönetici erkeklerin akrabası, tanıdığı kadınlarla dolar, başka bir elitizme yol açar ki, bunu mesela, eski Sovyet ülkelerinde çok gördük, ciddi yaygın bir uygulaması vardı. Dolayısıyla, bunlar bir pakettir ve bunun içinde ilk sıralarda da siyasi partilerin kadın kolları örgütlenmesinin siyasi güçlü, donanımlı, kaynak sahibi bir yapıya kavuşturulması gelir.

OTURUM BAŞKANI :Sayın konuklar, sayın dinleyenler; kadın-erkek eşitliği ya da cinsiyetler arasında fırsat eşitliği bugün ülkemizde yazılı kurallar halinde geliştirildi; bundan hiç endişemiz yok. Ama önemli olan, bu kuralların hayata geçirilmesidir, zihniyettir, gönül vermedir. Bakınız, üzümlere ifade edeyim, bir ülkede kadın sorunlarından sorumlu bir devlet bakanlığı kurulmuş iken, bunun başına bir erkeğin getirilmesi ne demek? Uzun süre Kadın Sorunlarından Sorumlu Devlet Bakanı erkek oldu. Şimdi Bakanlığı kaldırıldı da, hukukçu bir sayın bakan, kendi bakanlığı birleştirdi, açıkta kalmasın diye kadın bakanlığına getirildi. İlk kuruluşta niye getirilmedi, niye yok? Onun için bunlar zihniyet meselesidir, bunlar gönül meselesidir. Yargıtay'dan Anayasa Mahkemesine üye seçiliyor. Oradan kadınları niye göndermiyorlar? Niye Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, Yargıtay üyesi seçerken büyük çoğunlukla erkek seçiyor? Çünkü, onların arasında bir tane kadın yok ki, üyelerin tamamı erkek. Bu işe elverişli çok hâkim hanımlarımız var, onları seçmeleri lazım. Bakın, bu Yeni Medeni Kanunu tanıtma toplantılarında Türkiye'yi dolaşp, hâkimlerle konuştuğumuz zaman, şu şikâyetler geldi: Halktan da dinleyenler var, dediler ki "hâkimlerimizin büyük bir çoğunluğu erkek. Bu Medeni Kanunu siz yaptınız, ama bunun uygulamasını erkek hâkimlerin eline veriyorsunuz. Erkek hâkimler acaba, kadına tanıdığınız bu haklardan bizi yararlandıracaklar mı?" Ben bu soru karşısında çok üzüldüm, dedim ki "Türk adaletine güvenin, hiçbir hâkim erkek veya kadın olarak kendisini öyle düşünmemek zorundadır. O cüppeyi giyip, oraya oturduğu zaman, hâkim olduğunu düşünecek, cinsiyetini unutacak, karşısına gelen kişinin cinsiyetine göre karar vermeyecek, dosyanın üzerindeki isimlere bakmayacak, içeriğine bakacak, içindekilere bakarak karar verecek" Onu üzümlere ifade edeyim,

çok insan, bakın biraz evvel yine burada da dile geldi, inanmıyor, “çoğunluk erkeklerde olduğu için, bunlar acaba hakikaten sizin getirdiğiniz bu hükümleri uygulayacaklar mı, hakikaten bize bu imkânları tanıyacaklar mı?” diye.

Son cümle olarak şunu söyleyeyim: Arkadaşımız değindi, mal rejimi. Maalesef, 1030 maddeden oluşan ve 8 yıllık çalışma mahsulü olan Türk Medeni Kanununda medya, sadece bunu mal rejimine indirgedi, diğerlerinde hiçbir şey söylemediler. Evlilik birliği reisi kocanın kalktığını, kadınların emeğinin sayılacağını... Bakın, bu çok önemli, bana sorarsanız Medeni Kanunun en önemli hükmü bu, kadınların emeğinin kanuna girmesi. Bakın, size canlı bir örnek söyleyeceğim: 30 sene geçirmişler, 30 sene kadın çocuklarını okullara getirmiş, götürmüş, “kocamın maaşını çarçur etmeyeyim” diye pazarlarla gitmiş, oralarda ucuz mal almak için uğraşmış ve kocası o sayede araba sahibi, ev sahibi olmuş. Önceki kanuna göre mal ayrılığı vardı, boşandıkları zaman kadın, hakime “efendim, 30 senedir bizim de hizmetimiz var, ben de inekleri sağdım, yoğurtları yaptım, pazara gittim orada sattım, kocama verdim, o kahvehanede kâğıt oynuyordu, bize de bir şey düşsün” diyordu. Hâkim, “ne kadar katkınız var? İspat edin. Kocanız bu arabayı alırken, bu daireyi alırken kaç para verdiniz?” diyor. Avukat arkadaşlar burada, öyle değil miydi? Kadın, “ben hiç para falan vermedim, 30 sene çalıştım, çamaşır yıkadım, yemek yaptım, çocukları okula getirdim, götürdüm, ama bir para vermedim, ben bir ev kadınıyım, gelirim yok” deyince, hâkim diyordu ki, “üzülerek size bir şey veremem” Ama şimdi, “eşler mal varlıkları ve emekleriyle katılırlar” diyor. O halde şimdi boşandığı zaman hanım “28 yıl çalıştım, kaç para verdiğimi hesaplamak istiyor musunuz hâkim bey, hâkime hanım? Bir kadın temizliğe kaç paraya geliyorsa, onu hesaplayın. Bizim evimize haftada bir gün kadın gelseydi, 30 senede kocam kaç para ödeyecekse, işte benim o kadar katkım var. Ben emek verdim, gelen kadının yerine camları ben sildim, yerleri ben temizledim. Bunları hesaba vurun hâkim bey, kocam yardımcı kadına para vermekten kaç para tasarruf etmiş? İşte benim katkı o” diyecek.

Zamanımız olsa size söylesem, daha çok var. Bakın, 194. Maddeyi söyleyeyim: Beraber oturulan yere yeni bir isim koyduk, “aile konutu” diye. 75 senedir böyle bir tabir yok, ilk defa geliyor. Aile konutunun mülkiyeti veya kira sözleşmesi kimin üzerine olursa olsun, diğer eşin açık rızası olmadıkça üzerinde tasarruf

edemeyeceksiniz. Ne oluyordu? Karısını boşamayı aklına koyan erkek, ilk defa evi satıyor veya kiradaysa feshediyordu, “Temmuzdan itibaren akitti feshettim” diyordu, ondan sonra fuzuli şayidi durumuna düşüyor, ev sahibi geliyor “hanımefendi çıkın, kocanızı feshetti” diyor. Hayır, şimdi feshetse bile, öbürünün açık rızası olmadan feshedemeyecek. Etse bile, diğer tarafa sözleşmeye katılma imkânı tanıdık ve Türk hukuku böyle bir şeyi hiç bugüne kadar tanımıyordu. Sözleşmeyi imzalamadığımız halde, hariçten taraf oluyorsunuz. Mülkiyet kocasının üzerinde, karısı izin vermedikçe satamıyor. Genelgeler yayınlandı, gidin tapuya bakın, tapu daireleri “açık rızasını getirin, satamazsın” diyor. Niye? Çünkü, çocuğuyla falan kapının önüne koyuyordu. Bunlar koruyucu hükümler. Aile hukukunun en başta gelen özelliği, zayıfların korunması ilkesidir. Üzülerek ifade edeyim, tabii bizim ülkemizde zayıflar kategorisine maalesef kadınlarımız giriyor. Bazı kadınlarımız hariç, ama genellikle oran olarak bizim kadınlarımız korunmaya muhtaç kimselerdir.

Mal rejimi konusunda kadınların çok büyük çabası oldu, “ille İsviçre’nin usulünü isteriz” diye tutturdular. Halbuki biz komisyon olarak, “paylaşmalı mal ayrılığı” diye çok kolay, geriye de yürüyen, 50 sene geriye kadar da gidebilen bir rejim getirdik. Adam evini 50 sene evvel almış, bugün boşanıyor, yarısı karısınınındı. 28 sene evvel tarla almış, yarısı onundu. Paylaşmalı mal ayrılığı kabul edilmedi, İsviçre sistemi kabul edildi ve geriye de yürümüyor, yürütmediler, Meclis yürütmedi. Ben 40 küsur senelik evliyim, yarın sabah boşansam, karım bir metelik para alamayacak, çünkü o kanun yürürlüğe girdiğinden bu yana ben hiçbir şey almadım. Ne aldıysak, 40 sene evvel aldık, evimiz de, yazlığımız da, araba da var, yarısından çoğunu da karım verdi, benim karım üniversitede hoca, dünyanın paralarını verdi, bir boşansak, geriye yürümüyor, “hadi güle güle” diyeceğiz. Olur mu bu? Biz komisyonda yırtındık, “Sayın Bakan geriye yürütelim, 40 senelik evliler açıkta kalıyor, sen benim torunlarım için kanun çıkarıyorsun, çocuklarım için çıkarıyorsun” dedik, “hayır” dedi. Bu sistemi yürütemezsiniz, çünkü bu sistemde belge lazım. 29 sene evvel aldığım evi, babamdan miras kalan parayla mı aldım, maaşımdan biriktirdiğim parayla mı aldım, nereden aldım? Çünkü, öyle aldıysa kişisel mal oluyor, böyle aldıysa edinilmiş mal oluyor; bakın, olay bu. Haklı olarak kadınlar itiraz ediyorlar, bana “ah hocam, sizi dinlemedik, sizin rejiminiz daha doğruydu dinlemedik, İsviçre sistemine ısrar ettik, ama sonuç bu. Aman, ne olursunuz bunu geriye yürütelim. Mecliste kanun teklifi

verelim” diyorlar. İstanbul milletvekili bir hanım arkadaş kanun teklif verdi zaten. “Aman, bunu geriye yürütelim” diyoruz, Meclis kabul eder mi, etmez mi? 550 milletvekilinin içinde kaç tane hanım var? Onun için durum bu. Medeni Kanun sağladı, ama inşallah, dua edelim, bunlar yansın, uygulansın ve hakikaten eşitlik gerçekleşsin, kanun yazılı kalmasın.

Efendim, ilgileriniz için hepinize arkadaşlarım adına teşekkür ediyorum. Sizler adına da arkadaşlarımıza teşekkür ediyorum.

-----&-----